

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi
Erzincan Law Review

Cilt/Vol: 28 Sayı/No: 2 Aralık/December 2024

Uluslararası Yargı Kararları Işığında Estoppel İlkesi
Estoppel Principle in the Light of International Judicial Decisions

  Dr. Öğr. Üyesi Nesrin DABANLIOĞLU ALANUR*

 10.60002/ebyuhfd.1516868

ÖZ

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. maddesinde Divan'ın önüne gelen uyuşmazlıkların çözümünde başvurabileceği kaynaklardan biri olarak üçüncü sırada “medeni milletlerce kabul edilmiş genel hukuk ilkeleri”ne yer verilmiştir. Estoppel ilkesi de bir tarafın kendi çelişkili davranışından yararlanmasını önlemeyi amaçlayarak, uluslararası ilişkilerde tutarlılığı, istikrarı, güveni korumayı sağlamaya hizmet eden bir genel hukuk ilkesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İyi niyet, hakkaniyet, ahde vefa (söze bağlılık) gibi diğer bazı ilkelere yakından bağlı olan ilke Anglo-Sakson hukuk sistemi kapsamında geliştirilmiş ve daha sonra uluslararası hukukta uygulanabilir hale gelmiş ve dünya çapında da çeşitli hukuk sistemlerinde benimsenmiştir. İlke, bir devletin ortaya koyduğu bir beyana veya takındığı tutuma diğer devletin güvenerek bir pozisyon almasına ve bu durumdan diğer devletin kendisi lehine bir avantaj ya da fayda sağlamasına sebep olduktan

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı.

Makale Bilgisi/Article Info: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received: 16.07.2024 | Kabul/Accepted: 06.08.2024.

Bu makale, intihal programında taranmış ve iki (kör) hakem incelemesinden geçmiştir. This article was submitted in a plagiarism program and reviewed by two (blind) referees.

Atıf/Cite as: Nesrin Dabanlioğlu Alanur, “Uluslararası Yargı Kararları Işığında Estoppel İlkesi”, EBYÜ-HFD, C. 28, S. 2, Aralık 2024, (395-430).

Bu makale **Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası** lisansı ile lisanslanmıştır.

sonra bu beyan veya tutuma aykırı davranmasının engellenmesini ifade eder. Bu makale, uluslararası hukuk bağlamında estoppel ilkesinin ulusal hukuktan farklı şekilde uygulandığını vurgulayarak Uluslararası Adalet Divanı (UAD) ve Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın (USAD) çeşitli içtihatları ışığında uluslararası estoppelin oluşabilmesi için gerekli olan unsurları ele almakta ve bu mahkemelelerin estoppel ilkesini uygularken ne derece tutarlı davrandığını ortaya koymaya çalışmakta ve bu ilkenin uygulamadaki sorunlu alanlarını tespit ederek çözüm önerisi sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Estoppel İlkesi, Uluslararası Hukuk, Anglo-Sakson Hukuk, Common Law, Beyan, Sessizlik, Güven.

ABSTRACT

In Article 38 of the Statute of the International Court of Justice, “general principles of law accepted by civilized nations” are included in the third place as one of the sources that the Court can refer to in resolving the disputes that come before it. The principle of estoppel appears as a general law principle that aims to prevent a party from benefiting from its own contradictory behavior and serves to maintain consistency, stability and trust in international relations. The principle, which is closely linked to some other principles such as good faith, fairness, and fidelity to promises, was developed within the scope of the Anglo-Saxon legal system and later became applicable in international law and was adopted in various legal systems around the world. The principle refers to preventing another state from relying on a statement or attitude taken by a state to determine its situation or to act contrary to this statement or attitude after causing it to gain an advantage or benefit from this situation. This article emphasizes that the principle of estoppel is applied differently in the context of international law than in national law, and discusses the elements necessary for the formation of international estoppel in the light of various jurisprudence of the International Court of Justice and the Permanent Court of International Justice, and tries to reveal how consistently these courts act in applying the principle of estoppel and how this principle is implemented. It identifies problematic areas and offers solutions.

Keywords: estoppel principle, international law, Anglo-Saxon law, common law, declaration, acquiescence, reliance.

GİRİŞ

Uluslararası hukukta, ulusal hukuktan farklı olarak, taraflar üzerinde üstün bir otorite hâkim değildir, her egemen diğeriyle eşit düzeyde bir konuma sahiptir. Bu durum uluslararası hukukta düzenin sağlanması için gerekli olan kuralların oluşturulmasında özellikle devletlerin iradesini ön plana çıkarmaktadır. Devletler en başta antlaşmalar yoluyla kendilerinin istek ve serbest iradeleriyle belirlediği kurallara uymayı taahhüt etmekte-

dirler. Ancak uluslararası ilişkilere uygulanan kurallar antlaşmalarla sınırlı değildir. Uluslararası teamül hukuku ve ulusal hukukta düzenin sağlanmasında temel önemi haiz olan ve uluslararası hukuka da aktarılan genel hukuk ilkeleri de bulunmaktadır. Uluslararası hukukun kaynakları olarak da ifade edilen bu kurallar UAD Statüsü'nün 38. maddesinde Divanın önüne gelen uyumsuzlukların çözümünde başvurabileceği kaynaklar olarak sıralanmıştır. Estoppel ilkesi de birçok alanda uluslararası iş birliğinin ve bu iş birliğinin temeli olan güven ve itimadın giderek daha önemli hale geldiği bir çağda, uluslararası ilişkilere kesinliği, istikrarı ve öngörülebilirliği teşvik etme potansiyeline sahip genel hukuk ilkelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır¹. Belli bazı iç hukuk düzenlerinde olduğu gibi uluslararası hukuk uygulamasında da tutarlılığın teşvik edilmesi, iyi niyet, hakkaniyet, ahde vefa (söze bağlılık) gibi diğer bazı ilkelerle birlikte varlığı çok eskilere dayanan estoppel ilkesinin uygulanması yoluyla sağlanmaktadır². Bu ilke UAD³ ve onun selefi olduğu USAD⁴ tarafından en az bir kez uygulanmış ve ayrıca sayısız uluslararası tahkim kararında da yerini almıştır⁵. Uluslararası yargı pratiğinde toprak anlaşmazlıklarıyla ilgili davalarda çoğunlukla uygulama alanı bulmakla birlikte başka konularda da bu ilkeye başvurulabileceği belirtilmelidir.

Uluslararası hukukun karmaşık alanında, uluslararası anlaşmazlıklar ve çözülmesi gereken benzersiz sorunlar sıklıkla ortaya çıkabilmektedir. Estoppel, bu tür anlaşmazlıkların çözümünde dayanak gösterilmesi nedeniyle büyük önem kazanmış bir hukuki ilke olarak daha yakından incelemeyi hak etmektedir.

I. ESTOPPEL TERİMİ VE ANLAMI

İlke esasında İngiliz özel hukukundan türemiş olmasına rağmen, “estoppel” teriminin kökeni Fransızca'da hukuksal olmayan kavramsal kar-

-
- 1 Nuclear Tests (Australia v. France), Judgment, 1974, ICJ Rep., s. 253.
 - 2 Bin **Cheng**, General Principles of Law as Applied by International Courts and Tribunals, Cambridge University Press, Cambridge 1953, s. 140.
 - 3 Nottebohm (Liechtenstein v. Guatemala), Judgement of 6 April 1955, ICJ Rep. s. 4; Fisheries (United Kingdom v. Norway), Judgement, 18 Dec. 1951, ICJ Rep. s. 130; Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Judgement, 15 June 1962, ICJ Rep., s. 31; Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Judgement, 26 Nov. 1986, ICJ Rep., s. 14.
 - 4 Payment of Various Serbian Loans Issued in France (France v. Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes) (1929) PCIJ (ser A/B) No 20/21; The Legal Status of Eastern Greenland (Denmark v. Norway), 1933, PCIJ (ser A/B) No 53.
 - 5 Maritime Boundary Dispute (Norway v. Sweden), PCA (Permanent Court of Arbitration), 1910; Tinoco Arbitration (Costa Rica v. United Kingdom), PCA, 1924.

şılığ⁶ “tıpa” veya bir şeyin taşmasını durduran “tıkaç” anlamına gelen “estouppail” kelimesinden gelmektedir⁶. Çeşitli kaynaklarda estoppel ilkesi, estoppel teorisi⁷ veya İngiliz doktrininde estoppel adıyla anılan ilkenin kelime kökeni olan “estop” ise kelime anlamı olarak, “durdurmak, menetmek, engel olmak, önlemek” anlamlarına gelmektedir. Sözlük anlamı “bir kişinin yaptığı bir beyanın doğruluğunu veya var olduğunu iddia ettiği gerçekleri inkâr etmesini engelleyen bir delil kuralı veya hukuk kuralı” olan “estoppel” kavramının, hukuki açıdan Türkçe karşılığı tam olarak bulunmamaktadır⁸.

Aynı şeyi ifade etmek üzere Anglo-Sakson Hukukunda “*estoppel*” kullanılırken Kıta Avrupası hukukunda *preclusion* (men, önleme) ya da *bar* (yasaklama, engelleme) ifadeleri kullanılmaktadır⁹. Uluslararası kararların bazılarında “*to be estopped from*” ifadesine yer verilirken bir kısmında ise “*to be precluded from*” ya da “*to be barred from*” olarak kullanılmıştır. Ancak anlamları hemen hemen aynı olduğu için bu kararların hepsi estoppel ilkesinin uygulanması olarak kabul edilmelidir¹⁰. Bir başka ifadeyle, uluslararası mahkemeler önünde görülen birçok davada estoppel,

6 Alexander **Ovchar**, “Estoppel in the Jurisprudence of the ICJ a Principle Promoting Stability Threatens To Undermine It”, *Bond Law Review*, Vol. 21 (1), 2009, s. 3; John **Cartwright**, “Protecting Legitimate Expectations and Estoppel in English Law”, (Report to the XVIIth International Congress of Comparative Law, July 2006), *Electronic Journal of Comparative Law*, Vol. 10 (3), 2006, s. 2; Alastair **Hudson**, *Equity and Trusts* Taylor & Francis, London 2004, s. 477.

7 Örneğin, Charles Crozat’ın Devletler Umumi Hukuku kitabının çevirisini yapan Çelik, “estoppel nazariyesi” (teorisi) ifadesini tercih etmiştir. Bkz. Charles **Crozat**, *Devletler Umumi Hukuku (Umumi Prensipler ve Tarihçe)*, C. 1, Çev. Edip F. Çelik, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1950, s. 141; Toluner’in ise “ilke” anlamında “estoppel prensibi” ifadesini kullandığı görülmektedir. Sevin **Toluner**, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1977, s. 296.

8 Boz, estoppel kuramını Türk İdare Hukuku bağlamında değerlendirdiği makalesinde bu kavramın Türkçe karşılığı olarak “durdurulmuş”, “itiraz hakkının düşmesi (dava engeli)” ve “önceki davranışlara aykırı tasarruf yasağı” nitelendirmelerini kullanmaktadır. Selman Sacit **Boz**, “Türk İdare Hukukunda Estoppel Kuramının Uygulanabilirliği”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 34, Y. 9, 2018, s. 232-233; Bkz. Duygu Didem **Tarı**, *Güney Kuril Adaları’nın Hukuki Statüsü*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2023, s. 114.

9 Yehuda Z. **Blum**, *Historic Titles in International Law*, The Hague, Netherlands, 1965, s. 90; **Tarı**, s. 114.

10 **Tarı**, s. 114.

“engelleme”¹¹ veya eşdeğer diğer terimlere bunlar arasında ayırım gözetmeksizin atıfta bulunulmuştur¹². Özelde uluslararası mahkemelerin terminolojinin kullanımında tutarlı olmadığını genel olarak da uluslararası hukukta terimde birlik sağlanamadığını söylemek mümkündür¹³.

Uluslararası hukuk alanında henüz estoppelin genelgeçer bir tanımı bulunmamakla beraber doktrinden ve yargı kararlarından farklı tanımlamalara ulaşmak mümkündür¹⁴. UAD önünde görülen *Preah Vihear Tapınağı* davasında Yargıç Spreader ilkeyi şöyle tanımlamıştır: estoppel ilkesi, bir devletin, başka bir devlete karşı daha önceden bulunduğu açık ve kesin bir beyana veya zımni olarak takındığı bir tutuma diğer devletin dayanma hakkına sahip olduğu ve bu beyana yada tutuma dayanarak kendi durumunu belirlediği veya bu durumdan kendi lehine bir avantaj ya da fayda sağladığı bir durumda ilk devletin gerçekleştirdiği kendi tutumuna Divan huzurunda itiraz etmesini engelleyen ilkeyi ifade etmektedir¹⁵. Söz konusu doktrin temel fikirlerinden biri şudur: “Hukuk açısından bir kişi, kendi davranışının diğer taraflar üzerinde yarattığı etkiyi inkâr edemez”¹⁶.

Estoppel bir kişinin, sözlerle, sessizlikle veya eylemlerle ortaya koyduğu önceki istikrarlı tutumuyla çelişen yeni bir tutumu daha sonradan

-
- 11 Birçok uluslararası mahkeme kararında aleyhine estoppel ilkesinin uygulandığı tarafın “engellenmesi”nden söz edilmektedir. Bu çalışmada da aynı ifade estoppel ilkesini kastetmek için kullanılmaktadır.
 - 12 **Ovchar**, s. 3; Alfred P. **Rubin**, “The International Legal Effects of Unilateral Declarations”, *American Journal of International Law*, 71 (1), 1977, s. 16, 19-20; Divan, estopeli tartışırken, “estoppel, engelleme, rıza ve yasaklama” gibi terimleri birbirinin yerine kullanarak terminoloji kullanımında tutarlı davranmamıştır. Ancak bu durum önemli değildir, çünkü estoppelin unsurlarının oluşması halinde söz konusu ilke fiilen uygulanmış olur. O halde, Divan tarafından hangi terimin kullanıldığının esas itibarıyla hiçbir önemi yoktur. *Temple of Preah Vihear*, 40 (Separate Opinion of Judge Alfaro), 62 (Separate Opinion of Judge Fitzmaurice); *Territorial Dispute*, 77 (Separate Opinion of Judge Ajibola). Ayrıca bkz. Georg **Schwarzenberger**, *International Law*, 3rd. ed., Stevens and Sons Ltd., London 1957, s. 566; **Wagner**, s. 1780; **Robert Jennings/Arthur Watts** (eds), *Oppenheim’s International Law*, 9th ed., Longman, London 1992, s. 527.
 - 13 Bkz. Megan L. **Wagner**, “Jurisdiction by Estoppel in the International Court of Justice”, *California Law Review*, Vol. 74 (5), 1986, s. 1778; **MacGibbon**, *Estoppel in International Law*, s. 468, 477.
 - 14 Christopher **Brown**, “A Comparative and Critical Assessment of Estoppel in International Law”, *University of Miami Law Review*, Vol. 50 (2), 1995, s. 384.
 - 15 *Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)*, ICJ Merits, (Dissenting Opinion of Sir Percy Spender), 143-44.
 - 16 Wolfgang **Friedmann**, *Legal Theory*, Columbia University Press, 1967, s. 522; Kilian **O’Brien**, “Representation in the Doctrine of Estoppel in International Law”, *The Irish Yearbook of International Law*, Vol. 3, 2008, s. 80.

benimsemesinin, önceki konuma güvenen başka bir kişiye haksız yere zarar verecek bir durum yaratması nedeniyle, kişinin önceki tutumuna aykırı ikinci davranışının hukuken bir anlam ifade etmesini bir başka ifadeyle geçerliliğini engelleyen ilkedir. Estoppel ilkesi, bir tarafın hukuki öneme sahip olan önceki açıklamaları veya davranışlarıyla tutarsız bir iddia veya savunma ileri sürmesini, verdiği sözden geri dönmesini engellemeyi, yani, bir devletin kendi tutarsız tutumlarından yararlanmasını ve dolayısıyla başka bir devletin zararına neden olmasını önlemeyi amaçlamaktadır¹⁷. Bu ilke, devletlerin birbirlerinin beyanlarına veya davranışlarına güvenerek hareket etmiş olabileceği uluslararası anlaşmazlıklarda kendini göstermektedir. MacGibbon, “hukuki belirlilik sağlamak amacıyla” ya da UAD’nin ifadesiyle “kesinlik, istikrar ve öngörülebilirlik sağlamak amacıyla estoppelin, bir devleti hukuki bir duruma veya belli bir olaya yönelik tutumunda tutarlı olmaya zorunlu kıldığını” belirtmiştir¹⁸.

İngiliz delil hukukunun teknik bir kuralı olan estoppel, taraflardan birinin daha önce gerçekleştirdiği hukuki öneme sahip bir olay beyanını, bu beyanın yapıldığı diğer kişinin buna dayanarak kendi zararına hareket etmesi veya beyanda bulunanın yararına sonuçlar doğması üzerine mahkeme huzurunda reddetmekten hukuken men edilmesi şeklinde de tanımlanabilir¹⁹. Estoppel ilkesi, bir devletin belli yöndeki eylem ve işlemlerine güvenmek suretiyle hareket eden ve pozisyon alan iyi niyetli muhatap devletlerin bu iyi niyetli hareketlerinin, daha sonra aksi yöndeki başka bir eylem veya işlemle boşa çıkarılmamasını amaçlar²⁰. İyi niyet ve adalet ilkelere dayanan ilke, bir tarafın kendi tutarsız açıklamalarından veya davranışlarından faydalanmasının önüne geçmektedir. Estoppelin altında yatan prensip genellikle “*maxim allegans contraria non audiendus est*,” (kişi kendi tutarsızlığından faydalanmamalıdır/çıkar sağlamamalıdır) şeklinde ifade edilen Latince özyeşle ifade edilir²¹.

17 James **Crawford**, *Brownlie’s Principles of Public International Law*, 9th ed., Oxford University Press, UK 2019, s. 420.

18 Ian **MacGibbon**, “Estoppel in International Law”, *International Comparative Law Quarterly*, Vol. 7 (3), 1958, s. 468; *Nuclear Tests (Australia v. France)*, s. 253.

19 **Blum**, s. 90; **Tarı**, s. 113.

20 Bkz., Mehmet Emin **Çağran**, *Uluslararası Hukukta Devletin Tek Taraflı İşlemleri*, Platin Yayınları, Ankara 2005, s. 385-388.

21 **Ovchar**, s. 3; *Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)*, Merits, 1962, ICJ Rep. 6, 39 (Separate Opinion of Judge Alfaro); *North Sea Continental Shelf (Denmark v. Federal Republic of Germany, Netherlands v. Federal Republic of Germany)*, 1969, ICJ Rep 4, 120 (Separate Opinion of Judge Ammoun); Bu, bu konuda çoğu bilim adamının tercih ettiği temsili bir çeviridir. Kelimenin tam anlamıyla çeviri “çelişkili

Estoppel önceki beyanlara aykırı tutum yasağı²², çelişkili davranma yasağı, tutarlı davranma kuralı, önceden yapılan beyanın değiştirilmesinin yasaklanması, önceki ifadenin savunmayı engellemesi, itiraz hakkının düşmesi gibi genel anlamları bulunan ilke, uluslararası hukukta, devletlerin başka bir devletin beyanlarından veya davranışından kaynaklanan meşru beklentilerini korumaktadır.

Uluslararası estoppel kuralının, hem İngiliz hukuk geleneğinden türemiş olan Anglo-Sakson hukukunda (*common law-ortak hukuk*), hem de “engelleme” veya “önleme” anlamında benzer bir kavramı içeren Kıta Avrupası Hukukunda (*civil law*) hatta Kıta Avrupası hukuk geleneğinin tarihsel temelini oluşturan Roma Hukuku’nda tarihi bir temeli vardır²³. Hem Alman hem de Fransız Hukukunda, tarafların konumlarını basitçe bir başkasının zararına değiştirememesini sağlayacak temel etkiye sahip genel hükümler bulunmaktadır²⁴. Anglo-Sakson hukuk sistemi, estoppel doktrininin son derece teknik, son derece gelişmiş bir biçimini kabul etmektedir²⁵.

Estoppel önemli bir genel hukuk ilkesi olarak birçok hususta uygulama potansiyeline sahip olmakla beraber, UAD tarafından, özellikle de sınır ve toprak anlaşmazlıklarının konu olduğu birçok davada uygulanmıştır²⁶. Bu tür uyuşmazlıklarla ilgili olarak, bir tarafın bir hukuki durumu, olayı veya olguyu kabul etmesi, örneğin başka bir devletin belli bir bölgedeki eylemini tanıması ve onaylaması, daha sonra buna aykırı herhangi bir eyleme karşı delil teşkil edecek ve böylece söz konusu ilke gereği bu tutuma güvenerek kendi davranışına yön veren uyuşmazlığın diğer tarafına zarar verecek tutarsız eylemlerde bulunmasının engellenmesi mümkün olacaktır. Örneğin, A Devleti, kendi topraklarındaki ihtilafli bölge üzerinde B Devletine egemenlik iddiasında bulunmayacağını beyan ederse veya B devletin bu bölgedeki egemenliğini tanıyan bir beyan veya tutumda bulunursa ve yeni egemen devlet olan B devleti bu tutuma dayanarak söz konusu topraklar üzerinde egemenliğini gösterir hareketlerde bulunursa A Devletin daha sonra bölge üzerinde egemenlik iddiasında bulunması söz konusu ilke gereği engellenebilir. A devleti tanıma işleminin

beyanlarda bulunan kişinin dinlenmemesi” demektir. Bkz. Lord **McNair**, *Law of Treaties*, Oxford University Press, 1961, s. 485.

22 Örneğin Boz, idarenin önceki iradesine aykırı bir davranışta bulunmasını engelleyen estoppel kavramının hukuki karşılığını, çalışması kapsamında “önceki davranışlara aykırı tasarruf yasağı” olarak ifade etmiştir. **Boz**, s. 232-33.

23 **Rubin**, s. 19-20; **Wagner**, s. 1778.

24 **O'Brien**, s. 72.

25 **O'Brien**, s. 72.

26 **Ovchar**, s. 1.

geçersizliğini öne sürerek bu işlemi geri alamayacaktır. Hatta yapmış olduğu açıklama hatalı ya da yanlış olsa dahi, buna aykırı bir açıklaması geçerli sayılmayacak, bu devlet yapmış olduğu ilk açıklama ile o topraklar üzerinde egemenlik iddia etme hakkını kaybetmiş sayılacaktır²⁷. Bu durumda estoppel, geçmişteki kabulün, gelecekteki reddi imkansız kılması sonucunu doğurmaktadır²⁸. Bir başka ifade ile bu ilkenin işlevi devletin sonraki iddiasının gerçeğe uygun olduğu doğrulansa dahi bunu ileri sürme hakkının yitirilmesine yol açmasıdır²⁹.

II. ESTOPPELİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Uluslararası düzeyde geniş çapta tanınan estoppel ilkesinin uluslararası hukukun genel bir ilkesi olduğu genellikle kabul edilmektedir³⁰. Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38/c maddesinde Divan'ın önüne gelen uluslararası bir uyuşmazlığı çözerken başvurabileceği bir uluslararası hukuk kaynağı olarak üçüncü sırada "medeni milletlerce kabul edilmiş genel hukuk ilkeleri"ne yer verilmiştir. Genel hukuk ilkeleri, doktrinde genel olarak "birçok ulusal hukuk düzeninde yer alan ve uluslararası hukuk düzenine aktarılmasına ne hukuk mantığı ne de devletlerin değer yargıları bakımından herhangi bir engel bulunan devletlerin ortak hukuk değerlerini içeren kurallardır" şeklinde tanımlanmaktadır³¹. Hem uluslararası hakemlik kararlarında hem de uluslararası mahkeme kararlarında hukukun genel ilkelerinin bir uluslararası hukuk kaynağı olarak ayrı varlığını kabul eden ifadeler bulunmaktadır. USA'D'nin hiçbir kararında genel hukuk ilkelerinden açıkça söz edilmese de Divanın bazı genel hukuk ilkelerini uyguladığı görülmektedir³². UAD'nin genel hukuk ilkelerinin adını tam olarak vermeden bu nitelikli kuralları uyguladığı birçok karar bulunmaktadır³³.

27 **Crozat**, s. 141; **Tarı**, s. 113-114.

28 Yücel **Acer**/İbrahim **Kaya**, Uluslararası Hukuk, İngilizce Özetli Temel Ders Kitabı, Legal Yayınevi, İstanbul 2012, s. 42.

29 **Toluner**, s. 297.

30 Ian **Brownlie**, Principles of Public International Law, 6. ed, Oxford University Press, 2003, s. 616; **Ovchar**, s. 1; **Crawford**, s. 421; Bkz. Melda **Sur**, Uluslararası Hukukun Esasları, 3. bs., Beta Yayınevi, İstanbul 2008, s. 78.

31 Hüseyin **Pazarıcı**, Uluslararası Hukuk, 6. bs., Turhan Kitabevi, Ankara 2008, s. 114; Enver **Bozkurt**/Yasin **Poyraz**/Selcan **Erdal**, Devletler Hukuku, Yetkin Basımevi, Ankara 2021, s. 71-72.

32 Hukuk genel ilkeleri ilk kez 1920'de Uluslararası Sürekli Adalet Divanı Statüsü'nün 38. maddesinde açıkça uluslararası hukukun asli kaynakları arasında sayılmak suretiyle, genel hukuk ilkeleri kategorisi ortaya çıkmıştır. Aslan **Gündüz**, Milletlerarası Hukuk, 6. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 24; **Pazarıcı**, s. 117.

33 **Pazarıcı**, s. 117-18.

Genel ilkeler, bir ulusal hukuk düzeninin temel öneme sahip ve genel kabul görmüş kurallarıdır. Bu ilkeler hukuk sisteminin işleyişi için gereklidir. Özellikle devletlerin özel hukukunda geçerli olan bu ilkeler uyumsuzluk çözümünde önemli bir rol oynamaktadır. Bu tür ilkelerin çoğu çeşitli uluslararası aktörler arasında da genel bir kabul görmektedir³⁴. Estoppel ilkesi de bunlardan biridir. Estoppel doktrini veya farklı isimle ifade edilse de bunun eşdeğeri bir ilke veya kural, ulusal hukuk sistemleri olan Kıta Avrupası hukuk sistemi (Civil Law) ve Anglo-Sakson hukuk sistemlerinden (Common Law) uluslararası hukuka aktarılmıştır³⁵. Estoppel, “herhangi bir hukuk sisteminde bulunabilecek en güçlü ve esnek araçlardan” biri olarak kabul edilmektedir³⁶. Birkaç İngiliz yargıcının estoppeli tüm medeni milletlerin kanunlarında bulunduğu inandıklarını belirterek, ilkeyi evrensel olarak kabul edilen genel bir ilke olarak tanımlaması da dikkat çekicidir³⁷.

Ulusal düzeyde farklı biçimlerde ve isimlerde olsa da estoppelin kolaylıkla hukukun genel bir ilkesi olarak tanımlanması için tüm bu uygulamalar yeterince benzerdirler³⁸. Bu hem uluslararası yorumcular hem de uluslararası mahkemeler tarafından kabul edilmiştir. Hersch Lauterpacht çok net bir şekilde estoppel ilkesinin tüm özel hukuk sistemleri tarafından tanındığını belirtmiştir³⁹. Ayrıca, USAD, estoppelin statüsünü bir uluslararası hukuk ilkesi olarak ve hatta genel bir hukuk kavramı olarak teyit etmiştir⁴⁰. Estoppelin uluslararası teamül olarak kabul edilmesi için ise yeterli desteğin oluşup oluşmadığı daha muğlaktır⁴¹. Estoppelin kaynağının uluslararası teamül mü yoksa medeni milletlerin hukukunun genel ilkeleri mi olduğu konusunda tartışmalar olsa da uluslararası hukukun genel bir ilkesi olarak estoppelin varlığını sorgulayacak kesim çok daha azdır⁴².

34 **Hudson**, s. 478.

35 **Crawford**, s. 421; **Hudson**, s. 478.

36 **Ovchar**, s. 1.

37 **O'Brien**, s. 72.

38 **O'Brien**, s. 72.

39 Wilhelm **Friede**, “Das Estoppel Prinzip im Völkerrecht”, Zeitschrift für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht, Vol. 5, 1935, s. 517.

40 **Factory at Chorzów** (Germany v. Poland) 1933 PCIJ (ser A) No 17, 29.

41 **O'Brien**, s. 72; MacGibbon, estoppel doktrini için geçerli bir teamüli temelin bulunduğunu ifade etmiştir ve bununla birlikte, “estoppelin bazı yönlerinin, uluslararası bir teamülün gerektirdiği kriterleri henüz karşılamasa da karşılama sürecinde olduğu düşünülebilir.” demektedir. **MacGibbon**, Estoppel in International Law, s. 468, 513.

42 **Brown**, s. 385.

Estoppelin uluslararası hukukun genel bir ilkesi olduğu ve iyi niyet ve tutarlılık ilkelerine dayandığı görüşü uluslararası alanda kayda değer bir çoğunluk tarafından desteklenmektedir⁴³. İyi niyet, uluslararası estoppelin kavramsal temelini oluştururken, tutarlı davranmanın teşvik edilmesi bu ilkenin pratik amacına hizmet etmektedir⁴⁴. Bu ilke uluslararası bir mahkeme önünde bir hakkaniyet ve eşitlik ilkesi olarak işleyebilmektedir⁴⁵. Uluslararası estoppelin bu iyi niyet temeli estoppel ilkesine daha büyük bir boyut kazandırmaktadır. İyi niyetle hareket etme yükümlülüğü hukukun genel bir ilkesidir ve dolayısıyla uluslararası hukukun bir parçasıdır⁴⁶. Sonuç olarak, modern görüş, estoppel kavramını medeni milletler tarafından tanınan genel hukuk ilkelerinden biri düzeyine yükseltme eğilimindedir⁴⁷. Bu, sayısız uygulamaya uygun geniş bir kavramdır ve UAD yargılamalarında da güçlü bir ağırlık taşıdığı gözlenmektedir⁴⁸. Kökleri hakkaniyete dayanan bir hukuk doktrini olan estoppel, uluslararası hukukta sınır ötesi uyuşmazlıkların çözümünde önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası hukuk bağlamında estoppel, adaleti teşvik etmek, bu sayede adaletsizliği önlemek ve küresel ilişkilerin istikrarını korumak için bir araç olarak hizmet vermektedir.

III. ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUKTA ESTOPPEL FARKI

Estoppel doktrini, ilk olarak İngiltere'nin Anglo-Sakson (Common Law) sisteminde ortaya çıkan bir terimdir. Ancak estoppelin altında yatan prensip, birçok ulusal hukuk sistemine yakındır. Anglo-Sakson sistemi farklı estoppel biçimlerini tanımıştır. Her bir biçim, farklı bir dogmatik ve pragmatik temel üzerinde geliştirilmiştir ve *Anglo-Sakson* hukuk sisteminde mevcut olan çeşitli estoppeller, çok farklı durumlarda geçerli olan farklı teorik dayanaklara sahiptir⁴⁹.

43 **Crawford**, s. 420.

44 Estoppel ilkesinin, iyi niyet prensibinin bir uygulaması olduğu ifade edilmektedir. **Toluner**, s. 296; Derek William **Bowett**, "Estoppel Before International Tribunals and Its Relation to Acquiescence", *British Yearbook of International Law*, Vol. 33, 1957, s. 186; **MacGibbon**, *Estoppel in International Law*, s. 468.

45 **Jrawford**, s. 421; Ayrıca bkz. **Bowett**, s. 176, 195; Hersch **Lauterpacht**, *The Development of International Law by the International Court*, Cambridge University Press, Cambridge 1958, s. 168-72.

46 **Bowett**, s. 176; **MacGibbon**, *Estoppel in International Law*, s. 487; **Rubin**, s. 2, 13.

47 Ian **MacGibbon**, "The Scope of Acquiescence in International Law", *British Yearbook of International Law*, Vol. 31, 1954, s. 143, 147-48.

48 **Wagner**, s. 1779; **MacGibbon**, *Estoppel in International Law*, s. 470.

49 **Brown**, s. 369, 371.

Yargıç Alfaro'nun *Preah Vihear Tapınağı* davasında gözlemlediği gibi, ulusal ve uluslararası mahkemelerin içtihatlarında estoppel arasında benzerlikler olmasına rağmen, uluslararası alanda benimsenen ve uygulanan basit ve net kural ile ulusal sistemin karmaşık sınıflandırmaları, yöntemleri, türleri, alt türleri ve usule ilişkin özellikleri arasında çok önemli bir fark vardır⁵⁰. Ulusal hukuktan uluslararası alana dahil olurken ve daha sonra uluslararası hukukçular tarafından kullanılırken, estoppel kavramı o kadar genişlemiştir ki, ulusal hukuk sistemlerindeki estoppel ile yapılan kıyas yanıltıcıdır. Çünkü uluslararası estoppel iç hukuk sistemleri olan Common Law ve Civil Law'da tanındığı şekildedir⁵¹. UAD yargıç Alfaro, uluslararası estoppelin ulusal estoppeli ya da Kıta Avrupası Hukukundaki "engelleme" kuralını tam olarak yansıtmadığını belirtmiştir⁵². Uluslararası hukukta estoppel ilkesi, Anglo Sakson hukukundaki estoppel kurallarından türetilmiş olsa da, Anglo-Sakson hukukundaki gibi zengin ve ayrıntılı bir kurallar sistemi geliştirememektedir. Ayrıca, estoppelin uluslararası hukuktaki gelişiminin henüz tam olarak sağlanmadığı ileri sürülmektedir. Anglo-Sakson hukuk sistemlerinde öngörülen çeşitli estoppel biçimlerinin dikkate alınması gerekmele birlikte, uluslararası hukukta estoppelin varlığı tespit edilirken, ulusal hukuk çerçevesinden ilkeyi yorumlamaya çalışmak gerçekçi değildir⁵³. İç hukukla olan yakınlığını göstermek için estoppeli iç hukuktaki gibi detaylı ve kapsamlı bir şekilde sınıflandırmaya çalışmanın ve Anglo Sakson sistemindeki alt estoppel ilkelerini uluslararası hukuka katı bir şekilde zorla kabul ettirmeye çalışmanın ne gerekli ne de yararlı olduğu vurgulanmalıdır⁵⁴. Bu yönde bir düşünce uluslararası hukuktaki estoppel uygulamasında daha net, daha yeknesak, daha öngörülebilir, daha yönetilebilir bir doktrine yol açacaktır.

Ulusal estoppel uygulamasında detaylı şart ve unsurların aranmasının ulusal bağlamda estoppelin uygulama alanını daralttığına şüphe yoktur. Buna karşılık, uluslararası estoppel daha kapsamlı çizgiler çizmektedir⁵⁵.

50 Temple of Preah Vihear, 39 (Separate Opinion of Judge Alfaro); Anthony D'Amato, "Consent, Estoppel, and Reasonableness: Three Challenges to Universal International Law", Virginia Journal of International Law, Vol. 10, 1969, s. 1, 8; Uluslararası hukuk uygulamasında "açıklama yoluyla estoppel" şeklinde tek bir estoppel kategorisi yaratılarak doktrin basitleştirilmiştir. Burada beyan terimi, estoppel şemsiyesi altında fiil, davranış, beyan gibi mümkün olduğunca çok sayıda açıklama türünü kapsamak niyetiyle geniş şekilde yorumlanmıştır.

51 MacGibbon, Estoppel in International Law, s. 468, 477.

52 Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), 1962 I.C.J. 6, 39 (June 15).

53 O'Brien, s. 79.

54 Brown, s. 369.

55 MacGibbon, The Scope of Acquiescence in International Law, 147-48.

Uluslararası kavramı düzenleyen teknik kuralların bulunmaması, bu kavramın giderek daha geniş çeşitlilikte davalara uygulanmasına olanak tanıyabilir. Bir başka ifadeyle estoppelin uygulanabilmesi için gereken şart ve unsurların ulusal estoppele göre daha sınırlı olması bu ilkenin çok daha geniş yorumlandığını göstermektedir. Üstelik doktrinin kapsamı açıkça tanımlanmadığından, UAD yargıçları doktrini genişletmenin yanı sıra sınırlandırma da yapabilmektedir⁵⁶.

Sonuç olarak, uluslararası hukukta bilindiği şekliyle estoppel doktrininin, dar yorumlanan Anglo Sakson sistemindeki şeklinden çok daha geniş olduğu söylenebilir. Uluslararası hukuk, estoppelin basit ve tamamen teknik olmayan bir anlayışını benimsemiş ve bunu yalnızca delil veya usul kuralı olarak değil, esasa ilişkin bir kural olarak uygulamıştır. Bu basitleştirmeye rağmen, Divan estoppel uygulamasında tutarlı olmamıştır⁵⁷. Ulusal ve uluslararası estoppel doktrinleri aynı olarak kabul edilememekle birlikte, yine de tutarlı bir estoppel doktrininin oluşturulması ve geliştirilmesi için estoppel ilkesine başvurmak isteyen tarafın ulusal hukukta aranan zarara uğraması gerekliliği gibi estoppele ilişkin belirli bazı kriterlerin daha iyi incelenmesi uluslararası hukukta estoppelin sınırları konusunda iyi bir yol gösterici olabilir.

IV. ESTOPPEL İLKESİNİN UNSURLARI

Uluslararası hukukta estoppel oluşması için belirli unsurların mevcut olması gerekir. Bir takım ulusal uygulamalardan yararlanılarak estoppel doktrininin çeşitli unsurlarının doğru şekilde ayırt edilmesi ve sınırlandırılması, daha yeknesak bir estoppel teorisinin ve dolayısıyla daha fazla hukuki kesinliğin sağlanmasına hizmet edecektir. Estoppel, bir devlet tarafından belli bir rejimin kabul edildiğini açık ve tutarlı bir şekilde ortaya koyan ve aynı zamanda başka bir devletin böyle bir davranışa güvenerek kendi durumunda değişiklik yaratmasına veya bu güven nedeniyle mağdur olmasına neden olan fiil, beyan ve benzeri bir davranışından çıkarılabilir⁵⁸. Sürekli Tahkim Mahkemesi verdiği bir kararda estoppele şu şartların var olması halinde başvurulabileceğini belirtmiştir:

1-Bir devletin sözlü, davranışsal veya sessiz kalma yoluyla irade açıklamasında bulunması, 2-Bu tür beyan veya davranışların, söz konusu konu ile ilgili olarak devlet adına konuşmaya, hareket etmeye yetkili bir temsilci aracılığıyla yapılmış olması, 3-Estoppel ilkesini ileri süren devletin, bu tür

56 **Wagner**, s. 779.

57 **Bowett**, s. 201.

58 *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. the United States of America)*, Judgment, 26 Nov.1984, s. 415.

beyanlar ve tutumlarla kendi zararına hareket etmeye, zarara uğramaya veya beyanda bulunan devlete fayda sağlamaya ikna edilmeye çalışılması, 4-Devletin beyan, davranış yada başka türlü ortaya koyduğu tutuma diğer tarafın güvenmiş ve buna göre hareket etmiş olması. Mahkeme, devletin güvenme hakkına sahip olduğu bir tutum olduğu için bu tür bir güvenin meşru sayılacağını da kararında belirtmiştir⁵⁹.

Estoppelin unsurları davanın özel koşullarına bağlı olarak değişmekle birlikte, yaygın olarak kabul edilen üç temel unsurdan söz edilmektedir. Bowett, ulusal hukuk ilkeleri ile kıyaslama yaparak ve uluslararası mahkemelerin kararlarına atıfta bulunarak estoppelin unsurlarının şunlar olduğunu belirtmiştir⁶⁰: ilk olarak, bir durumun, olgunun ifade edilmesi; ikinci olarak, bunun serbest iradeyle, koşulsuz olarak ve yetkili şekilde yapılması; son olarak, estopeli ileri sürecek tarafın zararına veya beyanda bulunan tarafın yararına olacak şekilde duyulan güven⁶¹.

Divan ulusal estoppelin aksine belirli estoppel biçimlerinin teknik özelliklerini benimsememiş, bunun yerine, *Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği* davasında estoppelin üç temel unsurdan oluştuğunu belirtmiştir. Hepsinin eşzamanlı olarak yerine getirilmesi gereken bu şart veya unsurlar ilk olarak, bir devletin diğerine beyanda bulunması; ikinci olarak, beyanın serbest iradeyle, koşulsuz olması ve meşru yetkiyle yapılması ve son olarak, estopeli ileri sürecek tarafın zararına ya da beyanda bulunan tarafın yararına bu beyana iyi niyetle güvenilmiş olması gerekliliğidir⁶². Üç unsurun tamamının varlığı tespit edilirse, estoppel ortaya çıkabilir⁶³. İlk iki unsur pek tartışma yaratmamasına rağmen, üçüncüsü tartışmalara neden olmuştur⁶⁴. Bu gerekli faktörler, UAD tarafından görülen birçok davada tekrar tekrar teyit edilmiştir⁶⁵.

A. İrade Açıklaması

İrade açıklaması, estoppel oluşması için gereken ilk unsurdur. Bir tarafın estoppel ilkesi kapsamında ortaya koymaya çalıştığı herhangi bir iddianın mutlaka başka bir tarafça yapılan açık veya zımni irade beyanıyla

59 Chagos Marine Protected Area Arbitration (Mauritius v. UK), PCA (2015), 172, para. 438.

60 Bowett, s. 202.

61 Crawford, s. 420; Wagner, s. 1777; Bowett, s. 176; Jennings/Watts, s. 527.

62 North Sea Continental Shelf, 26; Wagner, s. 1777.

63 Ovchar, s. 2.

64 Wagner, s. 1779. İlgili başlık altında bu konuya yer verilecektir.

65 Örneğin, North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Netherlands), Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Territorial Dispute (Libya v. Chad), 1994, IICJ Reports 7.

ilgili olması gerekir. Bu beyan aslında çok çeşitli şekillerde yapılabilir. Aşağıda belirtilen temel gereklilikler dışında, bir irade açıklamasının estoppelin temeli olarak kabul edilmesi için yerine getirilmesi gereken katı bir resmi gereklilik yoktur. Bu çalışma bağlamında irade açıklaması, bir tarafın niyetini veya durumunu ifade edebilen ve objektif bir değerlendirmeye göre diğer bir tarafın buna güvenme hakkına sahip olduğu ve güvenerek hareket ettiği herhangi bir eylem veya davranış olarak anlaşılmalıdır.

İrade açıklaması unsuru, ilgili devletlerin açık veya zımni davranışlarıyla ilgilidir ve çoğunlukla ihtilafa düşen devletlerin yetkili temsilcileri tarafından yapılan açıklamaları içerir. Uluslararası uygulamaya göre bu unsur ilk olarak tek taraflı vaat/tahahhüt veya benzer şekilde açık ve net bir sözlü beyanı ifade etmekle beraber, davranış yoluyla yani zımni kabul olarak değerlendirilebilecek bir eylem veya sözlü beyan görevi olduğunda susma şeklinde (sessizlikten doğan zımni beyan) ki bir tutumu da yani eylemsizliği de kapsamaktadır⁶⁶. Daha önce estoppel doktrininin gelişimine hakim olan sınıflandırmanın büyük ölçüde terk edilebileceği ve bunun yerine irade açıklaması kavramının geniş bir şekilde yorumlandığı “açıklama yoluyla estoppel” kavramının getirilebileceği ileri sürülmektedir. Bu duruma karşı çıkanlar, “irade açıklaması”nın geniş bir tanımının, potansiyel estoppel iddialarının çok fazla olmasına yol açacağını iddia edebilir. Ancak aşağıda kanıtlandığı gibi, estoppelin başarılı bir şekilde savunulabilmesi için hala aşılması gereken çok sayıda önemsiz sayılamayacak engel bulunduğundan durum böyle olmayacaktır⁶⁷.

66 Divan yargıcı Fitzmaurice, Preah Vihear Tapınağı davasında muhtemel estoppel etkisinin, beyan unsuru olarak bir açıklamadan veya sessizlikten kaynaklanabileceğini belirtmiştir. Temple of Preah Vihear, 62 (Separate Opinion of Judge Fitzmaurice); Ayrıca bkz. Elettronica Sicula SPA (the United States of America v. Italy), 1989, ICJ Rep 15, 44. ABD'nin yatırım anlaşmazlığı nedeniyle İtalya'ya açtığı bu davada Divan estoppel ilkesinin uygulanabilirliği konusunda açıklama yapma fırsatı buldu. İtalya, İtalya merkezli şirkette %100 hisseye sahip olan ilgili iki ABD şirketinin İtalya'daki yerel hukuk yollarını tüketmediği gerekçesiyle ABD'nin davayı UAD'ye götürmesine itiraz etmiştir. Buna cevaben ABD, İtalya'nın ABD'ye daha önceki cevabında yerel hukuk yolları iddiasını gündeme getirmediğinden İtalya'nın bu koşullardaki sessizliğinin estoppel teşkil ettiğini, yani İtalya'nın sessizliğini koruması nedeniyle itiraz hakkından vazgeçmiş sayılacağını belirtmiştir. Divan ise, her ne kadar bir şeyin söylenmesi gereken bazı durumlarda sessizlikten estoppelin ortaya çıkabileceği göz ardı edilemese de amaçsız bir diplomatik görüşmede salt belli bir meseleden bahsetmemenin estoppel oluşturmasında bariz zorluklar olduğunu ifade etmiştir.

67 **O'Brien**, s. 80.

1. Tek Taraflı Bir Beyan veya Taahhüt

Uluslararası hukukta estoppel için temel oluşturabilecek ilk açıklama türü olarak, bir taahhüdün, yeterli bir bağlanma niyetinin de var olması halinde bağlayıcı bir etkiye sahip olabileceği ileri sürülebilir. Bu tür bir taahhüdün varlığı durumunda estoppel etkisinin oluşacağı, Anglo-Sakson hukukunda da kesinlikle kabul edilmektedir⁶⁸. Bir taahhüdün mevcut olması halinde estoppelin oluşabileceğinin teyit edildiği ünlü İngiliz kararında⁶⁹ şu ifadeler yer verilmiştir: “Hukuki ilişki yaratmayı amaçlayan bir sözün, söz veren kişinin bilgisi dahilinde, söz veren yani vaatte bulunan kişi tarafından yerine getirileceği ve gerçekte de öyle yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu gibi durumlarda mahkemeler verilen sözün yerine getirilmesi gerektiğini belirtmektedir”. Estoppel, bir tarafın diğerine bir söz vermesi ve daha sonra diğer tarafın bu söze kendi zararına güvenmesi durumunda ortaya çıkar. Bu tür bir estoppel, resmi bir sözleşmeyle desteklenmese dahi, söz verenin sözünden geri dönmesini engeller.

Doğu Grönland’ın Hukuki Statüsü davası, uluslararası hukukta estoppel ilkesinin uygulamasının güzel bir örneğidir ve aynı zamanda bu konuda tartışmalara yol açan ilk davalar arasındadır. Danimarka ile Norveç arasında Doğu Grönland’daki egemenlik konusunda yaşanan anlaşmazlığa ilişkin olan bu davada USAD, Norveç Hükümeti adına Dışişleri Bakanı’nın 22 Temmuz 1919 tarihli beyanına⁷⁰ atıfta bulunmuştur; bu beyanda açıkça şu ifadeler yer almaktadır:

“Bugün Danimarka Bakanına, Norveç Hükümetinin bu sorunun çözümünde herhangi bir zorluk çıkarmayacağını söyledim”. USAD, her ne kadar Dışişleri Bakanlığı’nın Danimarka’nın Grönland üzerindeki egemenliğini devretmeye ve tanımaya niyeti olmasa da, Danimarkalı mevkidaşının Doğu Grönland’la ilgili konuda gerekeni yapmasını Norveç’in engellemeyeceği taahhüdüne Danimarka Hükümetinin yine de güvenebileceğine karar vermiştir. Divan, Norveç Dışişleri Bakanının bu tür bir taahhüdünün dolaylı olarak Norveç’i bağladığı sonucuna varmış ve dolayısıyla Norveç’in, Dışişleri Bakanının beyanı gereği, Danimarka’nın Grönland üzerindeki egemenliğini tartışmaktan, bu toprak parçasını ya da bir kısmını işgal etmekten kaçınma yükümü altında olduğunu kabul etmiştir. Bu davada, USAD tarafından, tek taraflı beyanların, söz konusu devletler ara-

68 **O'Brien**, s. 80.

69 “Central London Property Trust Ltd - High Trees House Ltd.” adlı ünlü İngiliz kararı hakkında bkz. **O'Brien**, s. 81.

70 Nils Claus Ihlen tarafından yapılan beyanat “Ihlen Deklerasyonu” olarak ifade edilmektedir.

sında daha geniş bir müzakere bağlamında verildiği takdirde bağlayıcı olduğu kabul edilmiştir⁷¹. Bu davanın koşulları aynı zamanda açık olma, serbest irade ile yapılma ve ilgili taraflarca güven duyulması şeklinde sıralanabilen estoppel şartlarını da karşılamaktadır⁷².

Bir devletin belirli bir hukuki sorunla ilgili olarak gerçekleştirmeyi planladığı belirli eylem planına ilişkin diplomatik temaslar kapsamında yapılan bir beyan da estoppel etkisi doğurabilir. Tek taraflı beyanın bağlayıcı etkisinin olup olmadığı konusunda şüphesiz en önemli kararlardan biri UAD'nin *Nükleer Denemeler* davasındaki kararıdır. Bu karar, ilk kez bir beyanın (veya dava konusu olayda birkaç beyanın), müzakere süreci gibi özel koşullar altında beyan edilmeden bağlayıcı bir etki yarattığını göstermesi bakımından önemlidir⁷³. Bu davada Avustralya ve Yeni Zelanda, Fransa'nın Güney Pasifik'te gerçekleştirdiği atmosferik nükleer denemelerin durdurulması talebiyle iddialarını UAD'ye sunmuştur. Dava devam ederken Fransız Hükümeti bir dizi denemeyi tamamladığını duyurmuş ve daha fazla deneme yapmayı planlamadığını belirtmiştir. UAD, tek taraflı bir beyanın, bu tür bir beyanda bulunan bir devlet için açık ve net şekilde ifade edilmesi halinde hukuken bağlayıcı yükümlülükler oluşturabileceğini vurgulamıştır⁷⁴.

Dava konusu olayda toplamda, tek taraflı beyan sayılabilecek altı açıklama yapılmıştır. Bunlardan en önemli ikisi, Fransa Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın bir basın toplantısında yeni tamamlanan test turunun son test olacağını ilan ettiği açıklaması ve ikincisi, Savunma Bakanının bir basın toplantısı ortamında tekrar başka test yapılmayacağını söylediği bir başka açıklamadır. Divan, bu konuyla ilgili yapılan diğer tüm açıklamaların aksine, bu belirli açıklamalara önemli bir ağırlık vermiş ve kararında şu ifadeleri kullanmıştır:

71 Norveç Dışişleri Bakanı Nils Claus Ihlen ve Danimarka elçisi arasında 14.07.1919 tarihindeki görüşmede Danimarka elçisi ileride yapılacak Paris Konferansında Norveç'in Spitzbergen ile ilgili taleplerine Danimarka'nın karşı çıkmayacağını buna karşılık Norveç'in de Danimarka'nın Grönland üzerinde egemenliğine karşı çıkmamasını istemiştir. 22.07.1919'da yapılan ikinci görüşmede Ihlen, Norveç hükümetinin Danimarka'nın Grönland ile ilgili talepleri konusunda herhangi bir güçlük çıkarmayacağını belirtmiştir. Ancak sonrasında yaşanan gelişmelerde farklı uygulamaların ortaya çıkması nedeniyle Danimarka, durumu USAD'ye taşımıştır.

72 Tran Thang Long, "The Application of Estoppel in International Law and Experiences for Vietnam", Vietnamese Journal of Legal Sciences, Vol. 1 (1), 2019, s. 94

73 O'Brien, s. 78.

74 Nuclear Tests (Australia and France; New Zealand and France), ICJ. Reports 1974, s. 267, para. 43, s. 269, para. 51, and s. 472, para 46, s. 474, para. 53

“Hukuki veya fiili durumlara ilişkin tek taraflı beyanlar, hukuki yükümlülük doğurma etkisi yaratabilir. Bu tür beyanlar çok spesifik olabilir ve sıklıkla da öyledir. Beyanda bulunan devletin kendi şartlarına göre bağlı olması gerektiği yönündeki niyeti olduğunda, bu niyet beyana hukuki bir taahhüt niteliği kazandırır. Devletin o andan itibaren hukuki olarak beyana uygun bir davranış tarzı izlemesi gerekir⁷⁵. Nasıl ki andlaşmalar hukukundaki *pacta sunt servanda* kuralı iyi niyete dayanıyorsa, uluslararası bir yükümlülüğün bağlayıcı niteliği de tek taraflı beyanla üstlenilir⁷⁶. Divan, bu kararda “estoppel” terimini kullanmamış olsa da Fransa’nın atmosferik nükleer denemelerin yakında sona ereceğine ilişkin tek taraflı beyanının bağlayıcı bir ifade olduğunu ve dolayısıyla tamamen geçerli olduğunu kabul ederek Fransa’nın başka test yapmama yükümlülüğü üstlendiği tespitinde bulunmuştur.

UAD’nin kararında, tek taraflı taahhütlerin de bir estoppel etkisi oluşturabileceği görüşü ifade edilmiştir. Her ne kadar “beyanlar” ile “taahhütler” arasındaki fark tam olarak net olmasa da bağlayıcı olması açısından bu tür davranışların açık bir niyet göstermesinin önemli olduğu kabul edilebilir. Divan devletler tarafından tek taraflı olarak yapılan beyanın taşıdığı bağlayıcı niyetin önemine vurgu yapmıştır. Buna göre Divan, tek taraflı beyanların tamamının devletler için bağlayıcı olmasa da, bu beyanlardan çıkarılacak niyetin hukuki geçerliliği olacağını belirtmiştir. Aynı zamanda, “bir devletin tek taraflı beyanlarının, bu devlete daha sonra bu beyanla tutarlı eylemleri uygulama yönünde hukuki yükümlülük yüklediğini” ifade etmiştir⁷⁷.

Uluslararası hukukta verilen bir sözün belirsiz rolü nedeniyle, bu tür estoppel son derece tartışmalı olmaya devam etmektedir. Bu açıdan özellikle ilgi çekici olan, bu tür bir vaat ile tek taraflı bir beyan arasında görülen yakın bağlantıdır. Hem vaatler hem de tek taraflı beyanlar açısından temel mesele aynıdır; yani söz veya beyanın yalnızca bir tarafın değişken siyasi algısının bir ifadesi olarak mı görülmesi gerektiği, yoksa açıklamayı yapan tarafı bağlayıcı olarak mı görülmesi gerektiğidir. Divan’ın Nükleer Denemeler davasındaki kararı, “açık beyan’a atıf yapmakla birlikte, tek taraflı devlet işlemindeki hukuki bağlanma iradesinin, işlemin yapıldığı

75 Nuclear Tests Case (Australia v. France) ICJ 20 Dec 1974, s. 267. Dolayısıyla bu tamamen söz konusu devletin niyetine bağlıdır ve Divan, “hukuki yükümlülük yaratabilecek tek taraflı bir beyanın sahibinin kastettiği anlam ve kapsam hakkında kendi görüşünü oluşturmanın” Divan’ın görevi olduğunu vurgulamıştır (s. 269, 474).

76 Nuclear Tests Case (Australia v. France) ICJ 20 Dec. 1974, s. 268.

77 Nuclear Tests Case (Australia v. France), s. 268.

dönemin koşullarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir⁷⁸. Burkina Faso ve Mali arasındaki *Sınır Anlaşmazlığı* davasında da UAD, tek taraflı beyanda bulunan tarafın niyetini değerlendirmek için, eylemlerin ortaya çıktığı tüm koşulların dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir⁷⁹.

Ayrıca Divan *Nükleer Denemeler* davasında, beyanın estoppel oluşturması için ne diğer devletler tarafından beyanın ardından kabul edilmesinin, ne de herhangi bir cevap veya tepkinin gerekli olduğunu ifade etmiştir⁸⁰. Bu nedenle tek taraflı bir beyanın hukuki bir sonuç doğurması bakımından bu dava önemlidir⁸¹.

a. Beyanın Şekli

Tek taraflı bir beyanın şeklinin onun hukuki geçerliliğini etkilemeyeceği genel olarak kabul edilmektedir. Divan, *Nükleer Denemeler* davasında, beyanın şekli konusunda bunun uluslararası hukukun detaylı, net ve katı kurallar koyduğu bir alan olarak görülmediğini vurgulamıştır. Dolayısıyla belirli durumlarda sözlü veya yazılı olarak yapılan bir beyan, önemli bir fark yaratmamakta olup, uluslararası hukukta taahhütler oluşturabilmektedir. Beyanın mutlaka yazılı olması gerekmediğinden şekil meselesi estoppelin oluşması için belirleyici bir kriter değildir. UAD, *Preah Vihear Tapınağı* davasında da ilgili tarafın tek taraflı bir beyanının şeklinin önemsiz oluşuna değinmiştir.

Nükleer Denemeler davasında Divan, Fransa'nın 1974 tarihli "tek taraflı eylemlerinin yasal yükümlülükler doğurduğunu"⁸² ortaya koyarken, tek taraflı taahhütlerin sağlanması gereken koşulları da açıklığa kavuşturmuştur. İlk olarak, tek taraflı taahhüt beyanı kamuoyuna açıklanmalıdır; ikinci olarak, taahhütte bulunan tarafın bağlayıcı olma niyetinin bulunması gerekir, böylece taahhüt uluslararası müzakereler yoluyla verilmiş olsa dahi açıkça ve bağlanmak niyetiyle yapıldığı için bağlayıcı olur⁸³.

Özetle, tek taraflı bir beyan, bir devlet açısından yükümlülük oluşmasına ve dolayısıyla daha sonra yapılacak aksine bir beyanın uluslararası hukukta geçerliliğinin engellenmesine (estoppel etkisi) yol açabilecektir.

78 Elif **Uzun**, "Uluslararası Hukukta Bildirimin Tek Taraflı Devlet İşlemi Niteliği Üzerine Bir İnceleme", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, S. 2, Y. 4, 2019, s. 11.

79 *The Frontier Dispute (Burkina Faso/Republic of Mali) Judgment*, 22 Dec. 1986, s. 574, para. 40.

80 *Nuclear Tests Case (Australia v. France)*, Merits, 1974, ICJ Rep 253, 267.

81 **Ovchar**, s. 21.

82 *Nuclear Tests (Australia v. France)*, s. 253.

83 *Nuclear Tests (Australia v. France)*, s. 267.

Böyle bir beyan, ancak açık ve net bir şekilde ifade edilmesi halinde estoppel etkisi doğuracaktır. Bu tür yükümlülüklerin içeriği açıklanırken, beyanın verildiği durum ve koşulların yanı sıra, öncelikle beyanın metni dikkate alınmalı ve beyan estoppel için en önemli unsur olarak kabul edilmelidir.

b. Beyan Açık ve Net Olmalı

Estoppele yol açabilmesi için, bir beyanın açık ve net olması gerekir, en azından estoppeli ileri süren tarafın bu beyana atfettiği anlamı mantıken desteklemesi gerekir⁸⁴. Estoppel ilkesi her şeyden önce bir devletin dürüst ve güvenilir olmasını gerektirir. Bir devlet önceki açıklamasının aksine bir açıklama yapamaz. Bu nedenle, bir devletin dürüst ve güvenilir olup olmadığına karar vermek için, niyetini kamuya açık şekilde diğer devlete ya da uluslararası topluma net ve tutarlı bir şekilde ifade edip etmediğini tespit etmek gerekir. Çünkü ancak bir devlet kesin bir beyanda bulunduğu anda, diğer devletler onun irade beyanının gerçek manasını anlayabilir ve dolayısıyla onun sözlerine ve eylemlerine makul bir güven duyabilir. Beyanın açık ve net olması gerekliliği, devletin bir beyan veya eylem yoluyla iradesinin açıklanmasının somut ve şeffaf bir şekilde yapılması gerektiği anlamına gelir. Bu durumda, tarafın niyetinin yanlış yorumlanmasını önlemek için uluslararası anlaşmaların yorumlanmasına ilişkin kurallar uygulanmalıdır. Bu gereklilikten birçok davada bahsedilmiştir⁸⁵. *Sirbistan Kredileri* davasında USAD, bir beyanın estoppele yol açabilmesi için açık ve net⁸⁶ olması gerektiğini belirtmiştir. UAD'ye göre de yalnızca “çok kesin, çok tutarlı bir davranış tarzı” estoppele yol açabilmektedir⁸⁷. *Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği* davasında UAD, onaylamadığı bir Sözleşmeyi⁸⁸ ancak açık ve tutarlı bir şekilde kabul ettiğini göstermesi halinde

84 Ian **Sinclair**, “Estoppel and Acquiescence”, *Fifty Years of the International Court of Justice: Essays in Honour of Sir Robert Jennings, Vaughan Lowe and Malgosia Fitzmaurice* (eds), 1996, s. 107; **Ovchar**, s. 9; **Wagner**, s. 1779.

85 *Payment of Various Serbian Loans Issued in France* (France v. Serb.-Croat-Slovene), 1929, PCIJ (ser A) No 20, 38; *El Salvador v. Honduras* (Application For Permission To Intervene), 1990, ICJ Rep 92. 44 *Nicaragua v. United States of America*, (Jurisdiction), 1984, ICJ Rep 392, 415. 45 *Land and Maritime Boundary* (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening), 1998, ICJ Rep 275, 303. Bkz. **D'Amato**, s. 25.

86 *Payment of Various Serbian Loans Issued in France* (France v. Serb.-Croat Slovene), 1929, PCIJ (ser A) No 20, 38.

87 **Ovchar**, s. 6.

88 *Geneva Convention on the Continental Shelf* (Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Sözleşmesi), 29 Nisan 1958, 499 UNTS 311 (Yürürlüğe Giriş: 10 Haziran 1964).

Federal Almanya Cumhuriyeti'nin "engellenebileceğini" (estoppel doğacağını) belirtmiştir. Divan'a göre, salt Sözleşme taslağının hazırlanmasında yer almak ve ona uygun hareket etmek bu kriteri karşılamak için yeterli değildi; ancak Federal Almanya Cumhuriyeti'nin çok kesin, çok tutarlı bir davranış tarzı mevcut koşullar altında bir estoppele yol açabilirdi⁸⁹.

Kara, Ada ve Deniz Sınır Anlaşmazlığı davasında UAD, El Salvador ve Honduras'ın "Nikaragua çıkarlarının varlığı veya niteliğine ilişkin görüşler" şeklinde ifadelerde bulunmasını değerlendirmiştir. Divan, bu tür ifadelerin açık ve tutarlı beyanlar olmaması nedeniyle bu durumun estoppel doğuramayacağını, bunların yalnızca muğlak görüş açıklamaları olduğunu belirtmiştir⁹⁰. *Nikaragua İçinde ve Nikaragua'ya Karşı Yürütülen Askeri ve Paramiliter Faaliyetler* davasında, UAD, "belirli bir durumu açıkça ve tutarlı bir şekilde kabul ettiğini ortaya koyan bir devletin davranışlarından, beyanlarından ve benzer tutumundan estoppel sonucunun çıkarılabileceğini"⁹¹ belirtmiştir. Benzer şekilde, UAD Kamerun ve Nijerya arasındaki *Kara ve Deniz Sınırı* davasında estoppelin ancak Kamerun'un eylemleri veya beyanlarıyla Divan'a sunulan sınır anlaşmazlığını yalnızca ikili yollardan çözmeyi kabul ettiğini sürekli olarak ve açıkça belirtmesi durumunda ortaya çıkabileceğine kanaat getirmiştir⁹².

Doğu Grönland'ın Hukuki Statüsü davasında⁹³ 1919'da Norveç Dışişleri Bakanı tarafından yapılan bir beyanın tüm Grönland'ı Danimarka olarak tanıdığına⁹⁴, bu beyanın açık ve Norveç'in daha önceki beyanları ile tutarlı olması nedeniyle 1919'da yapılan beyanın daha sonraki aksine beyanları engellediğine yani, estoppele yol açtığına karar vermiştir⁹⁵.

Estoppel ilkesinin geniş kapsamlı yargısal uygulamasına iyi bir örnek olan İspanya Kralı tarafından 23 Aralık 1906'da verilen tahkim kararına ilişkin davada Honduras, Nikaragua'nın hakemin atanmasını kabul ederek hakemin yetkisinin geçerliliğini sorgulamasının artık engellendiğini savunmuştur. Divan Honduras'ın iddiasını kabul ederek şunları belirtmiştir:

89 North Sea Continental Shelf (Denmark v. Federal Republic of Germany; Netherlands v. Federal Republic of Germany), 1969, ICJ Rep 4, 120, 26.

90 Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador/Honduras: Nicaragua Intervening) Judgment, 11 Sep. 1992.

91 Nicaragua v. United States of America, (Jurisdiction), 1984, ICJ Rep 392, 415.

92 Land and Maritime Boundary (Cameroon v. Nigeria), 303.

93 The Legal Status of Eastern Greenland (Denmark v. Norway), 1933, PCIJ (ser A/B) No 53.

94 Legal Status of Eastern Greenland, 68.

95 Legal Status of Eastern Greenland, 64-66.

“Nikaragua, açık beyanı ve davranışıyla tahkim kararının geçerli olduğunu kabul etmiştir ve artık Nikaragua’nın bu tanımadan geri dönmesi ve kararın geçerliliğine itiraz etmesi mümkün değildir”⁹⁶. Dolayısıyla Nikaragua’nın kararın geçerliliğini sorgulaması “engellenmiştir”⁹⁷.

2. Sessizlik (İtirazın Yokluğu) veya Zımni Kabul

Bir tarafın uzun bir süre boyunca tutarlı bir davranışının, estoppel yaratma kapasitesine sahip bir irade açıklaması olduğu kabul edilmiştir. Anglo-Sakson hukuk düzeninin tabiriyle, bu duruma “davranış yoluyla estoppel” adı verilmektedir. Bir devlet niyetini söz ve davranış gibi açık yollarla ya da sessiz kalarak zımni şekilde ifade edebilir. Açık beyan olarak adlandırılan davranışla, ilgili devletin kendi içindeki anlamını dışarıya doğru açıkça ifade eden kavramlar, anlamı belirten işaretler, ifadeler kastedilmektedir. Zımni beyan eylemi ise, devletin açık bir ifade eylemi yapmamasına rağmen, davranışının ilgili kurallara göre şüpheye mahal vermeyecek açıklıkta belli bir anlama gelmesini ifade etmektedir.

Estoppel açık beyan dışında sessizlikten veya hareketsizlikten de (itirazın yokluğundan da) doğabilir. “Sessizlik yoluyla estoppel” olarak adlandırılan bu durum, bir kişinin daha önce konuşma fırsatı ve görevi olmasına rağmen bunu yapmaması durumunda, kişinin başkasının aleyhine bir iddiada bulunmasını engelleyen estoppeli ifade etmektedir. Divan istikrarlı bir şekilde bir beyanın ancak açık ve tutarlı olması durumunda estoppel doğuracağı yönünde kararlar vermekle birlikte sessizliğin de estoppel etkisi doğurabileceğini kabul etmiştir. Fakat Divan, sessizliğin hangi koşullar altında estoppele yol açacağı konusunda tutarlı bir tutum ortaya koymamıştır. Pek çok hukukçuya göre de bir devletin başka bir devletin beyanından veya mevcut koşullara zımni olarak rıza göstermesinden estoppel doğabilir⁹⁸. Bu çalışmada zımni kabul terimi, haklarına yönelik bir

96 The Arbitral Award Made by the King of Spain on 23 Dec. 1906 (Honduras v. Nicaragua), Judgment, 1960 I.C.J. (Nov. 18). 192, 213.

97 Nikaragua Hükümetinin, bu açık tutumu, daha önce anlaşmazlığı çözdüğü için İspanya Kralı’na minnettarlığını ifade ettiği açıklaması, tahkim kararının verilmesinden altı yıl sonra itirazlarını engellemiştir. Divan’ın ifadesi şöyledir: “Nikaragua, açık beyan ve davranışla tahkim kararının geçerli olduğunu kabul etmiştir ve Nikaragua’nın artık bu tanımadan geri dönmesi ve tahkim kararının geçerliliğine itiraz etmesi mümkün değildir.” The case concerning The Arbitral Award Made by the King of Spain on 23 Dec. 1906 (Honduras v. Nicaragua), Judgment, 1960 I. C. J. 192, 213 (Nov. 18); Crawford, s. 421.

98 İtiraz etmenin gerekli olduğu durumlarda duruma itiraz edilmemesi, ilgili tarafın konumu üzerinde olumsuz bir etki doğurmaktadır. Bkz. Ted L. Stein, “The Approach of the Different Drummer: The Principle of the Persistent Objector in International Law”, Harvard International Law Journal, Vol. 26 (2), 1985, s. 457.

tehdit veya ihlal oluşturan bir durumla karşı karşıya kalan bir devletin eylemsizliğini tanımlamak için kullanılmaktadır. Dolayısıyla burada rıza, genellikle itiraz niteliğindeki bir tepkiyi gerektiren durumlarda sessizlik veya itirazın yokluğu şeklini almaktadır⁹⁹.

Sessizliğin estoppele yol açtığı durumlarla ilgili, taban tabana zıt iki yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Birinci yaklaşım, salt sessizlik olgusunun estoppele yol açtığını ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre, sessizlik ve itirazın olmaması o kadar asli niteliktedir ki, anlaşmazlıktaki meseleyi tek başına karara bağlamak için yeterlidir¹⁰⁰. Bir başka ifadeyle farklı bir çıkarıma yol açabilecek diğer kanıtları dikkate almaya gerek yoktur; sessizlik, estoppel kurulmasında kat'idir. *Preah Vihear Tapınağı* davasında Yargıç Alfaro'ya göre sessizlik, "bir devletin başka bir devletin olumsuz iddiasına karşı çıkma hakkından vazgeçtiğinin kabul edildiğine ilişkin bir varsayım oluşturur"¹⁰¹. Karşıt ikinci yaklaşım ise, estoppele yol açmak için sessizliğin, içinde bulunulan koşullar bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürer. Sessizlikten kaynaklanan rıza karinesi, aksi niyetin açık bir delili ile çürütülebilir. Bu nedenle sessizlik yalnızca delil değerine sahiptir¹⁰².

Sessizlikten kaynaklanan estoppel ilk kez *Balıkçılık* davasında değerlendirilmiştir¹⁰³. Birleşik Krallık, Norveç'in Kuzey Denizi boyunca kıyı şeridini sınırlandırma yöntemine, bu tür bir sınırlama yönteminin Norveç karasularını etkili sonuçlar doğuracak şekilde açık denizlere kadar genişlettiği ve halbuki bu bölgenin tüm ulusların kullanımına açık bırakılması gerektiği argümanına dayanarak itiraz etmiştir. Ancak Divan, Norveç'in sınır belirleme usulünün altmış yılı aşkın bir süre boyunca Norveç makamları tarafından istikrarlı bir şekilde uygulandığını, bu durumun Birleşik Krallık'ın Kuzey Denizi'ndeki konumunu önemli ölçüde etkilemesi nedeniyle Birleşik Krallık'ın buna daha önce karşı çıkması gerekmesine rağmen böyle bir usule itiraz edecek herhangi bir girişimde bulunmadığını, bu nedenle de Norveç'in bu düzeni Birleşik Krallık'a karşı uygulayabileceğini ve Birleşik Krallık'ın artık bu sorunu dava etmesinin "engellendiğini (*estopped*)" belirtmiştir¹⁰⁴. Bu olayda bir devletin sürekli ve kesin davranışıyla, olayların durumunu kabul ettiği izlenimini uyandırması ve bunun da hukuken zımni kabul olarak kabul edilmesi söz konusudur.

99 **MacGibbon**, *The Scope of Acquiescence in International Law*, s. 143.

100 *Temple of Preah Vihear*, 43 (Separate Opinion of Judge Alfaro).

101 *Temple of Preah Vihear*, 44 (Separate Opinion of Judge Alfaro).

102 **Ovchar**, s. 10.

103 *Fisheries Case (United Kingdom v. Norway)*, 1951, ICJ Rep 116; Bkz. **Ovchar**, s. 12.

104 *Fisheries Case*, 140.

Birleşik Krallık'ın bu sınırlandırma yöntemine karşı uzun süre itirazdan kaçınma biçimindeki sessizliği, bir estoppele yol açmıştır¹⁰⁵.

Estoppelin en açık uygulaması Kamboçya ile Tayland arasındaki *Preah Vihear Tapınağı* davasıydı. 1954'te Fransa'nın Kamboçya'dan çekilmesinin ardından Tayland askeri güçleri Tapınağı işgal etmiş ve bunun üzerine Tapınağın mülkiyeti konusunda çıkan anlaşmazlık UAD önüne getirilmiştir. Bu dava o zamanlar Fransız Çinhindi olarak bilinen Kamboçya ile Siam olarak bilinen Tayland arasında Preah Vihear Tapınağı konusunda yaşanan toprak anlaşmazlığına odaklanmıştır. İki ülke arasındaki sınır çizgisinin kesin hatlarını belirlemek için 1904 yılında topografya uzmanlarından oluşan ortak bir komite kurulmuş ve bu komite, 1907'de Taylandlı yetkililere gönderilen ve Tapınağın Kamboçya topraklarında bulunduğunu gösteren bir harita hazırlamıştır. Taylandlı yetkililerden bu haritaya ne o zaman ne de daha sonraki yıllar boyunca herhangi bir tepki gelmiştir¹⁰⁶. Divan, Tayland'ın bu haritaya herhangi bir itirazının olmadığını ve bunun Tayland tarafının oluşturulan haritaya uymak zorunda kalmasına yol açtığını bir başka ifadeyle Tayland'ın Tapınak üzerinde egemenlik iddiasının engellenmesi gerektiğini savunmuştur. Divan gerekçe olarak, özellikle Tayland'ın, diğer hususların yanı sıra, bir dizi haritanın kullanılmasına ve bir Tayland prensinin ziyareti sırasında Kamboçya'nın işgalci sömürge gücü olan Fransa bayrağının çekilmesine itiraz etmemesini göstermiştir. Divan, bu eylemlerin, "tepkî gerektiren bir durumda herhangi bir tepki vermeme yoluyla, Kamboçya'nın Preah Vihear üzerindeki egemenliğinin Tayland tarafından zımnen tanınması anlamına geldiği" sonucuna varmıştır¹⁰⁷.

105 Fisheries Case, 139: Divan, Büyük Britanya'nın Kuzey Denizi'ndeki konumu, soruna olan ilgisi ve uzun süreli çekimser kalması, her halükârda Norveç'in kendi sistemini Birleşik Krallık'a karşı uygulamasını haklı çıkaracaktır" ifadelerini kullanmıştır. Bu sonuç çoğunluk tarafından benimsenmiş olsa da muhalif görüşe sahip yargıç McNair ve Reid, Birleşik Krallık, Norveç tarafından kullanılan spesifik sınırlama sisteminden tam olarak haberdar olmadığından ve Birleşik Krallık sınırlandırma yöntemine ilişkin yapıcı bildirim almadığından, bu yönetime itiraz etmekten alıkonulmaması gerektiği sonucuna varmıştır. Fisheries Case, 172, 180 (Dissenting Opinion of Judge McNair). Fisheries Case, 200 (Dissenting Opinion of Judge Reid); MacGibbon, zımnî kabul yoluyla estoppel söz konusu olduğunda, her iki tarafın da hukuki olarak ilgili durum hakkında bilgi sahibi olması gibi gereklilikler karşılanmadığı müddetçe sessizliğin doğrudan kabul sonucunu doğurmayacağını ileri sürmektedir. **MacGibbon**, Estoppel in International Law, s. 468.

106 Temple of Preah Vihear (Cambodi v. Thailand), Merits, 1962, ICJ Rep 6, 23.

107 Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand) ICJ 15 June 1962, 31; Tayland, Tapınak bölgesinde tam egemenlik uyguladığına dair çok sayıda kanıtı sahip olduğunu savunmuştur. Bu nedenle Tayland, haritanın içeriğine karşı çıktığı için herhangi bir

Sorun şu ki, salt bir sessizlik olgusu estoppele yol açar mı? Bu soruyla ilgili yaklaşımlardan biri şudur: Preah Vihear Tapınağı davasında karşı görüş sunan Yargıç Alfaro'ya göre, suskunluk ve itiraz etmeme o kadar temel bir meseledir ki, tek başına bu iki durumla uyumsuzluk konusu karara bağlanabilir ve dolayısıyla bununla bir devletin diğer devlet tarafından öne sürülen aleyhteki iddiasına karşı itiraz etme hakkından vazgeçtiği kabul edilir ve bu, “bir devletin haklarından feragat ettiğini gösteren hukuki bir karine” teşkil eder. Bu nedenle, farklı bir çıkarıma yol açabilecek diğer delillerin dikkate alınması gerekli değildir, estoppel için sessizlik kati ve yeterlidir¹⁰⁸. Ancak karşıt görüşe göre sessizliğe, bu tutumun sürdürüldüğü koşullar bağlamında bakılmalıdır. Sessizlikten kaynaklanan rıza karinesi, aksi niyetin açıkça belirtilmesiyle çürütülebilir. Dolayısıyla sessizliğin yalnızca delil değeri taşıdığı kabul edilmektedir¹⁰⁹. Diğer faktörler araştırılmadıkça bu tür bir sessizlik tek başına bir estoppel oluşturmaz¹¹⁰.

Tapınak davasında muhalif görüşe sahip yargıçlar görüş gerekçelerinde, davanın daha geniş koşulları ışığında, özellikle de Tayland'ın Tapınak üzerindeki egemenlik uygulaması göz önüne alındığında, Tayland'ın karşı çıkmamasının, bir estoppele yol açmaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir¹¹¹. Onlara göre, Tayland'ın sessizliği davaya esas kabul edilecek tek durum olarak kabul edilmemeliydi, bu sessizlik tek başına kendisi hukuki etki yaratmayan bir durumdur, sadece delil niteliğinde tamamlayıcı bir değere sahiptir¹¹².

Yargıçlar arasındaki bu görüş farklılığının nedeni her bir yargıcın Tayland'ın sessizliğine atfettiği hukuki önemin farklı boyutlarda olmasıdır. Çoğunluk, Tayland'ın Tapınak üzerindeki egemenliğini kullanması gibi aksi yöndeki delillere bakılmaksızın, Tayland'ın sessizliğinin bir estoppele yol açtığını gözlemlemiştir. Görünüşte çelişkili davranışlara rağmen mevcut duruma itirazın olmayışı estoppele yol açmıştır. Bu nedenle ço-

estoppel kurulamayacağını ileri sürmüştür. Divan heyetinin çoğunluğu, söz konusu haritanın, eğer Siyam yetkilileri haritayı kabul etmiyorlarsa ya da harita ile ilgili ciddi sorunlar taşıyorlarsa makul bir süre içerisinde bir tepki verilmesi gerektiren koşullar yarattığını gözlemlemiştir.” Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), 24.

108 Temple of Preah Vihear (Separate Opinion of Judge Alfaro).

109 Temple of Preah Vihear (Dissenting Opinion of Judge Spender).

110 Long, s. 97.

111 Temple of Preah Vihear (Dissenting Opinion of Judge Koo), 70 (Dissenting Opinion of Judge Quintana), 130 1 (Dissenting Opinion of Judge Spender).

112 Temple of Preah Vihear, 71.

ğunluğa göre sessizlik, estoppel kurulmasında belirleyiciydi ve hukuki sonuçlar yaratan bir durum olarak kabul edilmiştir¹¹³. Bu konuyu ele alan davalara ayrıntılı bir incelemesi, Divan'ın sessizliğin ne zaman estoppele yol açacağını belirlemede tutarlı olmadığını hiçbir görüşün yaygınlık kazanmadığını ortaya koymaktadır. Bunun nedeni sessizliğe verilen çelişkili hukuki önemdir: sessizlik bazen kesindir, bazen ise estoppelin tesis edilmesinde yalnızca delil niteliğinde bir ağırlık taşır¹¹⁴. Divan tercih ettiği yaklaşım konusunda net olmadığından sessizlik konusu, estoppel uygulamasında esaslı tutarsızlığın olduğu ilk alandır¹¹⁵.

B. Yetkililik, Koşulsuzluk ve Serbest İrade

Estoppelin ikinci unsuru, devletin niyet açıklamasının yani beyanın yetkili otoriteden çıkmış olması, koşulsuz olması ve serbest irade ile yapılması gerektiğidir. Bu unsurun yerine getirilmemesi durumunda, açık ve tutarlı olsa dahi bir beyan, estoppel doğurmaz.

1. Yetkililik

Tek taraflı bir beyan, ancak yetkili bir temsilci tarafından yapılması halinde devleti hukuki ve uluslararası açıdan bağlar. Bu nedenle, estoppel oluşturacak açıklama veya eylemler devlet adına hareket etmeye tam yetkili bir kişi veya temsilci tarafından yapılmalıdır ve bu durum devletin bu konudaki iç hukuk hükümlerine uygun olmalıdır¹¹⁶. Bu durumda, beyanda veya eylemde bulunan kişinin özel statüsü büyük önem taşımaktadır. Devlet tüzel kişiliği “her biri birçok bireyden oluşan birçok organın bir araya gelmesinden oluşur”¹¹⁷. Bu, bir devletin aynı anda tüm organlarıyla “tek ses” olarak konuşması gibi bariz bir zorluğa yol açmaktadır. Nitekim böyle bir zorunluluk da bulunmamaktadır¹¹⁸. En azından belli kişilerin bağlı olduğu devletini uluslararası alanda temsil etmeye yetkili olduğu ve bu kişilerin beyan ve eylemlerinin devletini bağlı kılacağı kabul edilmektedir.

113 Esasında bu husus ısrarlı itiraz (persistent objector) doktrini ile çok yakından ilgilidir. İsrarlı itiraz doktrininin en yakın bağı, zımni kabul yoluyla estoppel iledir. İsrarlı itiraz kuralının zımni kabul yoluyla estoppelin farklı bir biçimi olduğu söylenebilir. Bkz. **Moisés Montiel Mogollón**, “The Consent-Based Problems Surrounding The Persistent Objector Doctrine”, Michigan Journal of International Law, Vol. 43 (2), s. 310.

114 Temple of Preah Vihear, 131 (Dissenting Opinion of Judge Spender).

115 **Ovchar**, s. 10.

116 **Ovchar**, s. 17.

117 Fisheries Case, 200 (Dissenting Opinion of Judge Reid).

118 **Ovchar**, s. 29.

Bu konu, USAD tarafından ve daha sonra UAD tarafından çeşitli uyuşmazlıkların çözümlenmesi sırasında açıklığa kavuşturulmuştur. UAD, *Kongo Bölgesindeki Askeri Faaliyetler* davasındaki kararında, uluslararası antlaşma hukukunun teamül kuralı olan ve daha sonra 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesinin 2. paragrafında açıklanan kurala atıf yapmıştır. Söz konusu madde, "Görevleri gereği ve yetki belgesine başvurmaksızın devlet başkanı, hükümet başkanı ve dışişleri bakanlarının, bir andlaşmanın akdi ile ilgili her türlü işlemin yapılması amacıyla devletlerini temsil ettikleri kabul edilir" şeklindedir. Madde hükmü, tam yetkiyle hareket etme hakkına sahip kişilerin bir listesini vermektedir. Uluslararası uygulama, bir devlet için yasal yükümlülük teşkil eden tek taraflı beyanların çoğunlukla hükümet başkanları veya dışişleri bakanları tarafından ve nadiren devlet başkanı tarafından verildiğini göstermektedir. *Nükleer Denemeler* davasında, UAD, Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesine açıkça atıfta bulunmaksızın, örneğin devlet başkanları ve diplomatik misyon başkanları gibi devletlerini bağlayıcı hale getirecek beyanlarda bulunma yetkisine sahip olduğu kabul edilen kişilerin benzer bir listesini sunmuştur¹¹⁹.

Divan içtihatlarında bu unsurla ilgili tutarlı davranmıştır. İstikrarlı şekilde, bir beyanın yalnızca devleti bağlamaya yetkili bir organ tarafından yapılması durumunda estoppel etkisinin doğabileceğini savunmuştur¹²⁰. Geçerli yetki sorunu esasında ilk olarak *Doğu Grönland'ın Hukuki Statüsü* davasında tartışılmıştır. Bu davada USAD, somut olaya ilişkin kararında yabancı bir devletin diplomatik temsilcisinin bir sorunla ilgili talebine yanıt olarak, kendi alanına giren bu sorun ile ilgili hükümeti adına dışişleri bakanı tarafından verilen cevabın, bakanın temsil ettiği devleti bağlayıcı nitelikte olduğunu kabul etmiştir¹²¹. Bu davada USAD, bakanın fikir beyan etmek için gerçekten yetkiye sahip olup olmadığı konusunda ilgilenmemiş, bunun yerine bakanın devletini bağlama yetkisine sahip olup olmadığına bir başka ifadeyle, bakana bağlı olduğu devleti uluslararası alanda bağlı kılma yetkisinin verilip verilmediğine odaklanmıştır. Divan durumun böyle olduğu sonucuna vardığında söz konusu beyanın yetkili olduğuna kanaat getirmiştir¹²².

119 Nuclear Tests Case (Australia v. France) ICJ 20 Dec 1974, 270.

120 **Ovchar**, s. 17.

121 Legal Status of Eastern Greenland, 51.

122 Legal Status of Eastern Greenland, PCIJ Series A/B. No 53, S.71; **Bowett**, s. 192.

Yetkilendirmeye ilişkin bu özel görüş, *Nottebohm* Davasında¹²³ desteklenmiştir. Her ne kadar Divan, açık ve tutarlı bir beyanın mevcut olduğuna karar verse de, daha sonra, konsolosluğun bir devleti bağlamakla yetkili bir organ olmadığı için beyanın yetkiye dayanmadığı sonucuna varmıştır. Konsoloslara bu tür konularda (uluslararası ilişkilerde) uluslararası açıdan devleti bağlı kılma yetki ve sorumluluğu verilmemektedir. Dolayısıyla Divan, Guatemala Başkonsolosu'nun beyanının yetkili olma şartını yerine getirmedeğinden, konsolos beyanının estoppele yol açmadığı sonucuna varmıştır¹²⁴.

Benzer şekilde, *Maine Körfezi* davasında¹²⁵ Divan, açık ve tutarlı bir beyan olmasına rağmen orta düzeyde bir hükümet görevlisi olarak - ABD Arazi Yönetim Bürosu'nun Arazi ve Madenlerden Sorumlu Müdür Yardımcısının uluslararası sınırları belirleme veya yabancı iddialar konusunda Hükümeti adına bir pozisyon alma yetkisine sahip olmaması, bir başka ifadeyle, Müdür Yardımcısının kendi devletini uluslararası alanda bağlı kılma yetkisine sahip olmaması nedeniyle açık ve tutarlı olmasına rağmen beyanın estoppele yol açmadığı sonucuna varmıştır¹²⁶. Bu faktör belirleyicidir, çünkü yetkili, açık ve tutarlı bir beyan veya davranış unsurlarının karşılanmaması durumunda estoppel etkisi doğmayacaktır¹²⁷.

2. Koşulsuzluk

Bir beyanın engel teşkil edebilmesi yani estoppel oluşturabilmesi için, yetkilendirilmiş olmanın yanı sıra o devletin temsili davranışının koşulsuz olarak yerine getirilmesi gerekir. Bir beyan, örneğin bir uyumsuzluğa ortak bir çözüm bulmak amacıyla devam eden bir dizi müzakerenin parçası olarak kayıtlı ya da koşul altında yapılırsa ve bu koşullar gerçekleştirilmezse veya başka koşulların yerine getirilmesine tabi tutulursa, bu durumda estoppel uygulanamaz¹²⁸.

Doğu Grönland'ın Hukuki Statüsü davasında Norveç, Danimarka'ya yönelik kendi beyanının Spitzbergen Takımadası üzerindeki ayrı bir egemenlik meselesinde Danimarka'nın işbirliği yapmasına bağlı olduğunu ileri sürmüştür¹²⁹. Ancak USAD, müzakereler sırasında yapılmadığı için

123 *Nottebohm* (Liechtenstein v. Guatemala), 1955, ICJ Rep 4.

124 *Nottebohm* (Liechtenstein v. Guatemala), 17-18.

125 *Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area* (Canada v. United States of America), 1984, ICJ Rep 246.

126 *Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area*, s. 307.

127 *Ovchar*, s. 3.

128 *Bowett*, s. 191.

129 *Legal Status of Eastern Greenland*, s. 71.

Norveç'in beyanının koşulsuz olduğuna hükmetmiştir. Ayrıca USAD, Norveç'in argümanı doğru olsaydı, herhangi bir estoppelin ortaya çıkmayacağını da belirtmiştir¹³⁰.

UAD içtihatlarında yetki konusunda olduğu gibi bu unsurla ilgili olarak da tutarlı davranarak, istikrarlı biçimde, bir uzlaşının görüşmeleri sırasında yapılmadığı yani müzakerelerin dışında yapıldığı sürece veya açık koşullara tabi olmadığı sürece bir beyanın koşulsuz sayılacağını kabul etmiştir¹³¹. Sonuç olarak, estoppelin bu unsuru açıktır; Divan kendi içinde tutarlı bir şekilde, bir beyanın estoppel doğurabilmesi için yetkili ve koşulsuz olması gerektiğine karar vermiştir.

3. Serbest İrade

Bir estoppel oluşabilmesi için, aleyhine estoppel ileri sürülen tarafın kendi isteğiyle bir başka ifadeyle serbest iradesiyle beyanda bulunmuş olması gerekir. Dolayısıyla bir tarafın baskı altında hareket etmesi veya hileli bir şekilde beyana ikna edilmesi durumunda geçerli bir estoppel oluşturulması mümkün değildir. Uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak, açıklama veya eylemlerin tehdit veya zorlama olmaksızın, tamamen serbest irade ile yapılması gereklidir. Serbest irade beyanı şartı, *Srbistan Kredileri* davasında USAD tarafından açıkça dile getirilmiştir¹³². Ne var ki, bu davadan 30 yıldan biraz daha uzun bir süre sonra, UAD bu şartı göz ardı etmiş ya da en azından *Preah Vihear Tapınağı* ile ilgili kararında buna çok az önem vermiştir. Bu davada Divan, Tayland'ın sessizliği nedeniyle ihtilafli bölgeyle ilgili herhangi bir iddiada bulunmasının artık "engellenmesine" karar vermiştir. Divan heyetinin çoğunluğu tarafından gönüllü olduğu açıkça kabul edilen Tayland Devleti'nin sessizliğinin, tüm koşullar daha yakından incelendiğinde gerçekten gönüllü ve kendi isteğine bağlı olarak yapıldığının söylenip söylenemeyeceği şüphelidir.

C. Güven Unsuru

Estoppel ilkesinin üçüncü ve son unsuru, estopeli ileri süren tarafın diğer tarafın yaptığı beyana makul ölçüde güvenmiş olması gerektiğidir¹³³. Estoppel uygulamasının temel amacı ilgili devletin karşı tarafa duyduğu güvenden doğan menfaatinin korunmasıdır. Hakkaniyet ve adaletin sağla-

130 Legal Status of Eastern Greenland, s. 43.

131 *Ovchar*, s. 17.

132 Payment of Various Serbian Loans Issued in France (France v. Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes) 1929 PCIJ (ser A/B) No 20/21, 39.

133 North Sea Continental Shelf, 1969, ICJ Rep 4, 25.

nabilmesi için, iradesini ortaya koyan tarafın, diğer devletin bu irade beyanına ya da tutuma güvenmesi nedeniyle zarara uğramasını önlemek amacıyla, tutumuna bağlı kalması ve sözünden dönmemesi gerekmektedir. Duruma diğer taraf cephesinden bakılırsa, bir devlet, diğerinin beyanlarına güvenmeden önce bugün söylenenlerin yarın inkâr edilmeyeceğine inanmalıdır. Uluslararası aktörler arasındaki etkili ilişkiler, bu aktörlerin birbirlerine karşı yaptıkları beyanlara, özellikle de bu tür beyanların doğrudan veya dolaylı olarak etki doğurmaları durumunda güven duymalarını gerektirir. Bu nedenle bir devlet, diğer uluslararası hukuk sùjelerinin bu tür eylem veya beyanlara güvenilebileceği ve buna göre hareket edebileceği şekilde davranmalıdır¹³⁴. Ancak salt güvenme, muhtemel hukuki sonuçlara yol açmaz. Burda kabul edilmesi gereken güven, meşru ve bu nedende hukuki korumaya değer olan güvenme durumudur¹³⁵. Ancak bu güvenmeyi “zararlı güvenme”yle karıştırmamak gerekir. Güven her zaman bir zarara yol açmaz, zarardan söz edebilmek için bir devletin, güven nedeniyle maddi açıdan “kötü durumda” olması gerekir.

Estoppel doğabilmesi için güvenen tarafın zararına ya da beyanda bulunan tarafın yararına olacak şekilde bir tarafın diğer tarafın beyanına ya da eylemine iyi niyetle güven duyması gerektiği ileri sürölmektedir¹³⁶. Buna göre, estoppel talebinde bulunan taraf, diğer tarafın beyanlarına veya davranışlarına makul ölçüde güvendiğini ve bunun sonucunda bir tür zarara maruz kaldığını kanıtlamalıdır. Bir başka ifadeyle, estoppelin ancak beyanda bulunan tarafın bir avantaj elde etmesi veya beyana güvenmek isteyen tarafın, daha sonraki tutarsız davranış nedeniyle zarara uğraması durumunda etkili olacağı söylenebilmektedir.

Güven unsuru, estoppelin sorunlu alanlarından bir diğeridir. Çünkü, bu hususta Divan kararlarında istikrarlı bir uygulama ve içtihat oluşamamıştır. Uluslararası mahkeme kararlarında, estoppelin ortaya çıkması için bir devletin bu güven nedeniyle zarara uğramasının gerekip gerekmediği açık değildir. Bu kararların bazıları, estoppelin ortaya çıkması için zarar doğuran bir güvenme durumunu zorunlu kılarken, diğerleri ise zarara neden olan güvenmenin gerekli olmadığı yönünde olmuştur.

Nikaragua'da ve Nikaragua'ya Karşı Askeri ve Paramiliter Faaliyetler davasında, güvenin gerekliliği UAD tarafından teyit edilmiştir. Bu davadaki görüşlere göre, “estoppel, bir devletin, başka devletlerin kendisine güven duyduğu davranışlarından, beyanlarından ve benzer tutumlarından

134 **MacGibbon**, Estoppel in International Law, s. 478; **Wagner**, s. 1779.

135 **O'Brien**, s. 79.

136 **Wagner**, s. 1780.

çıkarılabilir... ki bu davranışlar bu tür bir davranışa güvenen bir başka devletin ya da devletlerin kendi zararlarına olacak şekilde durumunu değiştirmesine veya bazı zararlara maruz kalmasına neden olabilecek türdendir". Bu tür davranışların estoppele yol açabilmesi için estoppel talebinde bulunan devletin, diğer devletin beyanlarına veya eylemlerine güvenerek bazı eylemlerde bulunduğunu yani pozisyon değiştirdiğini veya eylemde bulunmadığını ve bunun zarara veya dezavantaja yol açtığını kanıtlaması gerekir. Güven şartı, uluslararası ilişkilerde devletler arasındaki iyi niyetle yakından ilgilidir.¹³⁷

Bu görüş, *Kara, Ada ve Deniz Sınır Uyuşmazlığı* davasında da desteklenmiştir¹³⁸. Kamerun ve Nijerya arasındaki Kara ve Deniz Sınırı davasında da Divan benzer şekilde, estoppelin ancak bir devletin bir başkasının beyanına dayanarak "kendi zararına pozisyon değiştirmesi veya bazı önyargılara maruz kalması durumunda ortaya çıkabileceğine" karar vermiştir¹³⁹. *Preah Vihear Tapınağı* davasında çoğunluk, estoppel uygulamak için zarar doğuran bir güvenin gerekli olduğunu savunmuştur. Özellikle çoğunluk, Kamboçya ile bir sınırı olan Tayland'ın elde ettiği fayda nedeniyle Kamboçya'nın estoppele başvurabileceğine karar vermiştir¹⁴⁰. Yargıç Fitzmaurice, kendi ayrık görüşünde, estoppel etkisinin temel şartının şöyle olduğunu ileri sürmüştür: "kuraldan yararlanan taraf, diğer tarafın beyanlarına veya davranışlarına, kendi zararına veya diğerlerinin yararına güvenmiş olmalıdır"¹⁴¹. Dolayısıyla bu davalar, bir estoppelin ortaya çıkması için zarar veren bir güvenin tesis edilmesi gerektiğini açıkça göstermektedir.

Güven unsurunun konu edildiği *Doğu Grönland* davasında USAD, Norveç Dışişleri Bakanının Danimarkalı mevkidaşına verdiği sözlü güvenceye dayanmış olduğunu ileri süren Danimarka'nın kendi aleyhine hareket etmemesine rağmen Norveç'in "menedildiğini/engellendiğini" belirtmiştir. Bu şekilde USAD kararında, estoppelin ortaya çıkması için zarar verecek derecede güvenmenin gerekli olmadığını ima etmiştir¹⁴². Es-

137 *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Jurisdiction and Admissibility, Judgment, I.C.J. Reports 1984, s. 392, s. 415, para. 51.

138 *Application by Nicaragua to Intervene, (El Salvador v. Honduras)*, 1990, ICJ Rep 3, 118.

139 *Land and Maritime Boundary (Cameroon v. Nigeria)*, 304.

140 *Temple of Preah Vihear*, 32.

141 *Temple of Preah Vihear*, 63. (Separate Opinion of Judge Fitzmaurice).

142 *Legal Status of Eastern Greenland*, 70-1.

toppel kelimesi kullanılmamasına rağmen, bunun estoppel olduğu şeklindeki önermenin ikna edici olduğu söylenemez. Her şeyden önce estoppelin özü, başkalarının tutarsız eylemleri sonucunda mağdur olanları korumaktır¹⁴³. *Nükleer Denemeler* davasında UAD, estoppel oluşması için zarar doğuran bir güvenmenin gerekli olmadığına karar vermiştir. Avustralya'nın güveninden herhangi bir zarar görmemesine rağmen, Fransa'nın beyanından geri dönmesi "engellenmiştir" (estoppel etkisi). Bu nedenle, aslında Divan, estoppel iddiasını, bunu ileri süren devletin herhangi bir zarara maruz kalmasını gerektirmeden kabul etmiştir¹⁴⁴. Bu davalarda, estoppelin tesis edilmesi için zarar verici güven gerekli görülmemiştir.

Kararların çoğu, estoppelin ortaya çıkması için bir tarafın diğer tarafın beyanına güvenerek ya kendi zararına ya da diğerinin avantajına farklı eylemlerde bulunduğunu göstermesi gerektiği önermesini desteklemektedir¹⁴⁵. Ayrıca, bu kararların tümü, zarar doğuran bir güvene çok geniş açıdan bakmaktadır. Doğrudan zarar görmeyen bir devlet, diğer devletin elde ettiği fayda nedeniyle de estoppeli ileri sürebilir¹⁴⁶. Fakat yine de estoppel uygulamasında zarar kriterini de içeren ulusal hukuk düzenlerinin unsurlarını uluslararası hukuk düzenine kolayca aktarmanın basiretli olmadığı gerekçesiyle böyle bir kriterin varlığından şüphe duyulmuştur¹⁴⁷. Estoppelin ortaya çıkması için zararlı bir güvenin gerekli olmadığı görüşü de teoride sağlam temellere dayanmamıştır¹⁴⁸. Yargı kararları estoppelin işlenmesi için gerçekten zarara neden olan bir güvenmenin gerekli olup olmadığı konusunda bölünmüştür. Bazı davalar zarar doğuran güvenmenin gerekli olduğunu desteklerken, diğer davalar aksini ileri sürmektedir. Bu nedenle uluslararası mahkemelerin bu konuda tutarlı olmadığı açıktır.

SONUÇ

Uluslararası hukukta adalet, iyi niyet ve tutarlılık ilkelerine dayanan estoppel ilkesi her ne kadar iç hukuktan kaynaklansa da, uzman hukukçuların teorileri ve uluslararası yargı içtihatlarının teşvikiyle uluslararası hukukta genel bir hukuk ilkesi haline gelmiştir. Anglo-Sakson Hukuk sistemi

143 **Wagner**, s. 1777.

144 Bkz. **Brown**, s. 409.

145 Temple of Preah Vihear, 63 (Separate Opinion of Judge Fitzmaurice); North Sea Continental Shelf, 26; Land, Island and Maritime Frontier Dispute, 118.

146 Temple of Preah Vihear, 63 (Separate Opinion of Judge Fitzmaurice).

147 **McNair**, *The Law of Treaties* (1961), s. 487.

148 Nuno **Sergio**/Marques **Antunes**, *Estoppel, Acquiescence and Recognition in Territorial and Boundary Dispute Settlement*, International Boundaries Research Unit Boundary and Territory Briefings, IBRU, 2000, s. 35; Vladimir **Degan**, *Sources of International Law*, Boston 1997, s. 55-59.

tarafından oluşturulan estoppel ilkelerine sıkı sıkıya bağlılık, aşırı sınıflandırmaya ve uluslararası estoppel için uygun olmayan kategorilere yol açmaktadır. Bu nedenle doktrinin uluslararası hukuk versiyonunun daha basitleştirilmiş olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, estoppelin Anglo-Sakson hukukundaki oluşumu ve gelişmesiyle karşılaştırıldığında, bazen belirsiz ve değişken olduğu düşünülmektedir.

Uluslararası yargı uygulaması, estoppelin devlet anlaşmazlıklarının, özellikle de toprak anlaşmazlıkları ve deniz yetki alanlarının sınırlandırılması gibi konulardaki anlaşmazlıkların çözümünde artan rolünü göstermeye devam etmektedir. Estoppel, devletlerin diplomasisine ilişkin tek taraflı deklarasyonlar, tek taraflı eylemler ve resmi olmayan anlaşmalar gibi devletlerin davranışlarının düzenlenmesinde olumlu bir rol oynayabilmektedir. Estoppel doktrini, modern uluslararası hukukta tarafların güven duyacağı hukuki ilişkilerin oluşumunda yararlı bir araç olarak uygulanır. Bir tarafın diğer tarafın daha önceki beyanları veya davranışlarıyla çelişen bir iddia veya savunma ileri sürmesini önlemek için bir kalkan olarak bu ilkeye dayanılabilir.

“Bir devlet önceki tutarlı konumunu keyfi olarak değiştiremez” prensibiyle işleyen ve esasen masum bir tarafı başka bir tarafın eylemlerine iyi niyetle güvenmenin zararlı sonuçlarından korumayı amaçlayan bu doktrinin uluslararası mahkemeler tarafından birçok uygulamasına rağmen gelişimi iyimser değildir. UAD ve selefi olan USAD tarafından pek çok kararda kendisine yer bulan ve bu kararlarla geliştirilmiş olan estoppel, gereken netlikten yoksun olduğu eleştirisiyle karşı karşıya kalmıştır. Geçmişte bu belirsizliğin nedeni olarak kısmen hem uygulayıcıların hem de teorisyenlerin bu doktrini aşırı karmaşıklıklaştırma eğiliminden kaynaklandığı gösterilmiştir. UAD, doktrininin dogmatik temeli, belirli unsurları veya uygulaması hakkında kapsamlı bir şekilde ayrıntıya girmeyi reddetmiştir. UAD'nin bu çekimserliği, geçmişte yorumlanmasında zorluklara neden olan bu doktrinin tam kapsam ve içeriğine açıklık getirmek için birçok fırsatın kaçırılmasına yol açmıştır.

Estoppele ilişkin Divan içtihatlarının neden tutarlılıktan yoksun olduğunu açıklığa kavuşturmaya çalışırken bu makale, Divanın estoppelin iki unsuru konusunda tutarsız olduğunu ileri sürmüştür. Birincisi, sessizliğin estoppele yol açtığı koşullarda netlik bulunmamaktadır: bazen sessizlik mutlak, bazen ise sadece estoppelin tesis edilmesinde delil niteliğinde bir ağırlık taşır. İkinci olarak, bir estoppelin ortaya çıkması için zarar doğuran bir güvenin gerekli olup olmadığı hususu açık değildir. Bazı kararlarda estoppelin ortaya çıkması için zarar kriterinin karşılanması aranırken bazı kararlar ise zarar neticeli güvenme gerekliliğini reddetmektedir.

Sessizliğe kesin ve nihai nitelikte ağırlık verilmesine yönelik mutlak görüş estoppel talebinde bulunan devlete haksız bir avantaj sağlamanın yanı sıra sürekli ve güçlü itirazlara büyük önem vermektir ve bunları teşvik etmektedir. Bu da uygulamada devletlerin kendilerine karşı bir estoppel doğması korkusuyla uluslararası ilişkilerde olağanüstü derecede “çekimser” olmaya, birbirlerinin kanunlarını incelemeye ve akla gelebilecek her fırsatta kendi konularına ilişkin çekinceler koymaya mecbur kaldıkları bir durum yaratır. Bu durum devletlerin kendilerini ortaya çıkması muhtemel olumsuz bir estoppel etkisinden korumak için medya açıklamalarına benzeyen devlet beyanları yağmuruna yol açacaktır. Bu durumun ise uyuşmazlık konusu olan durumlarda işbirliğini teşvik etmesi pek muhtemel değildir, sadece devletlerin ileride kendi aleyhine bir durum yaratması ihtimali ile karşısına çıkan bir çok hususta itiraz ihtiyacını körükler.

Belirli bir yargısal karar, sadece davanın tarafları için resmi olarak bağlayıcı olsa da Divan’ın bir uyuşmazlığın çözümünü ararken ve bir karar verirken her zaman mevcut olaylarla ilgili olan önceki kararları incelemesi ve bunları dikkate alması beklenmektedir. Bu, Divan’ın içtihatlarına saygının sürdürülmesi bakımından büyük önem taşır. Tutarsız kararlar devletlerin Divanın düzgün işleyişine ilişkin algısını zayıflatmakla kalmayıp, aynı zamanda hukuki belirsizlik yaratarak, ileride gerçekleşecek devlet davranışlarına bir rehber olarak uluslararası hukukun değerini de zayıflatmaktadır. Bunun yanında, Divan’ın başarısı büyük ölçüde tarafsız yargılama konusundaki itibarına da bağlıdır. Yargısal tutarlılık, taraf tutma suçlamalarını önlemenin de bir yolunu teşkil etmektedir. Bu nedenle, estoppel ile ilgili olanlar dahil diğer tüm tutarsız kararlar devlet adamlarının Divan’ın dürüstlüğüne ilişkin algısını ve devletlerin aralarındaki uyuşmazlıkları Divan önüne getirme konusundaki istekliliğini etkiler. Divan’ın bu tutarsızlıkları nasıl gidermesi gerektiğine ilişkin bir öneri olarak özellikle, sessizliğin sadece delil niteliğinde görülmesi ve zarar verici derecede güvenmenin estoppel başvurusu için bir ön koşul olması gerekir. Bunlar, estoppele ilişkin olarak Divan içtihadında kısmen öngörülebilirlik sağlar ve istikrarı teşvik eden ilkenin zarar görmesini engeller.

KAYNAKÇA

Acer, Yücel/Kaya, İbrahim, Uluslararası Hukuk, İngilizce Özetli Temel Ders Kitabı, Legal Yayınevi, İstanbul 2012.

Blum, Yehuda Z., Historic Titles in International Law, The Hague, Netherlands, 1965.

Bowett, Derek William, “Estoppel Before International Tribunals and Its Relation to Acquiescence”, British Yearbook of International Law, Vol. 33, 1957.

Boz, Selman Sacit, “Türk İdare Hukukunda Estoppel Kuramının Uygulanabilirliği”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 34, Y. 9, 2018, s. 231-251.

Brown, Christopher, “A Comparative and Critical Assessment of Estoppel in International Law”, University of Miami Law Review, Vol. 50 (2), 1995, s. 369-412.

Brownlie, Ian, Principles of Public International Law, 6. ed, Oxford University Press, 2003.

Cartwright, John, “Protecting Legitimate Expectations and Estoppel in English Law”, (Report to the XVIIth International Congress of Comparative Law, July 2006), Electronic Journal of Comparative Law, Vol. 10 (3), 2006.

Cheng, Bin, General Principles of Law as Applied by International Courts and Tribunals, Cambridge University Press, Cambridge 1953.

Crawford, James, Brownlie’s Principles of Public International Law, Eighth Edition, OUP, UK, 2012.

Crawford, James, Brownlie’s Principles of Public International Law, 9th ed., Oxford University Press, 2019.

Crozat, Charles, Devletler Umumi Hukuku (Umumi Prensipler ve Tarihçe), C. 1, Çev. Edip F. Çelik, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1950.

Çağırın, Mehmet Emin, Uluslararası Hukukta Devletin Tek Tarafılı İşlemleri, Platin Yayınları, Ankara 2005.

D’Amato, Anthony, “Consent, Estoppel, and Reasonableness: Three Challenges to Universal International Law”, Virginia Journal of International Law, Vol. 10, 1969, s. 1-27.

Friede, Wilhelm, “Das Estoppel Prinzip im Völkerrecht”, Zeitschrift für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht, Vol. 5, 1935, s. 517-545.

Friedmann, Wolfgang, Legal Theory, Columbia University Press, 1967.

Hudson, Alastair, Equity and Trusts, Taylor & Francis, London 2004.

Jennings, Robert/Watts, Arthur (eds), Oppenheim’s International Law, 9th ed, Longman London 1992.

Lauterpacht, Hersch, *The Development of International Law by the International Court*, Cambridge University Press, Cambridge 1958.

Long, Tran Thang, “The Application of Estoppel In International Law And Experiences For Vietnam”, *Vietnamese Journal of Legal Sciences*, Vol. 01 (1), 2019, s. 89-114.

MacGibbon Ian, “The Scope of Acquiescence in International Law”, *British Yearbook of International Law*, Vol. 31, 1954, s. 143-186.

MacGibbon, Ian, “Estoppel in International Law”, *International Comparative Law Quarterly*, Vol. 7, No. 3, 1958, s. 468-513.

McNair, Lord, *Law of Treaties*, Oxford University Press, 1961.

Mogollón, Moisés Montiel, “The Consent-Based Problems Surrounding The Persistent Objector Doctrine”, *Michigan Journal of International Law*, Vol. 43 (2), s. 301-359.

O’Brien, Killian, “Representation in the Doctrine of Estoppel in International Law”, *The Irish Yearbook of International Law*, Vol. 3, 2008, s. 69-90.

Ovchar, Alexander, “Estoppel in the Jurisprudence of the ICJ a Principle Promoting Stability Threatens to Undermine it”, *Bond Law Review*, Vol. 21 (1), 2009, s. 1-33.

Rubin, Alfred P., “The International Legal Effects of Unilateral Declarations”, *American Journal of International Law*, 71 (1), 1977, s. 1-30.

Schwarzenberger, Georg, *International Law*, 3rd. ed, Stevens and Sons Ltd., London 1957.

Sinclair, Ian, “Estoppel and Acquiescence”, *Fifty Years of the International Court of Justice: Essays in Honour of Sir Robert Jennings*, Vaughan Lowe and Malgosia Fitzmaurice (eds), 1996.

Stein, Ted L., “The Approach of the Different Drummer: The Principle of the Persistent Objector in International Law”, *Harvard International Law Journal*, Vol. 26 (2), 1985, s. 457-482.

Sur, Melda, *Uluslararası Hukukun Esasları*, 3. bs., Beta Yayınevi, İstanbul 2008.

Tarı, Duygu Didem, *Güney Kuril Adaları’nın Hukuki Statüsü*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2023.

Toluner, Sevin, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1977.

Uzun, Elif, “Uluslararası Hukukta Bildirimin Tek Taraflı Devlet İşlemi Niteliği Üzerine Bir İnceleme”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, S. 2, Y. 4, 2019, 1-22.

Wagner, Megan L., “Jurisdiction by Estoppel in the International Court of Justice”, *California Law Review*, Vol. 74 (5), 1986, s. 1777-1804.

Uluslararası Mahkeme Kararları

North Sea Continental Shelf (Denmark v. Federal Republic of Germany), Judgment of 20 February 1969, ICJ Reports, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/51/051-19690220-jud-01-00-enc.pdf>.

Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. the United States of America), Judgment of 26 November 1984, ICJ Reports <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/70/070-19841126-JUD-01-00-EN.pdf>.

Nuclear Tests (Australia v. France), Judgment, 1974, ICJ Reports, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/58/058-19741220-JUD-01-00-EN.pdf>.

Nottebohm (Liechtenstein v. Guatemala) Judgment, 6 April 1955, ICJ Reports, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/18/018-19550406-JUD-01-00-EN.pdf>.

Fisheries (United Kingdom v. Norway), Judgment, 18 December 1951, ICJ Reports, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/5/005-19511218-JUD-01-00-EN.pdf>.

Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Judgment, 15 June 1962, ICJ Reports, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/45/045-19620615-JUD-01-00-EN.pdf>.

Serbian Loans Issued in France (France v. Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes) 1929, PCIJ (ser A/B) No 20/21, <https://jusmundi.com/en/document/decision/en-serbian-loans-judgment-friday-12th-july-1929>.

The Legal Status of Eastern Greenland (Denmark v. Norway), 1933 PCIJ (ser A/B) No 53. <https://www.sfu.ca/~palys/IntlCourt1933-LegalStatusOfGreenland.pdf>.

Tahkim Kararları

Maritime Boundary Dispute (Norway v. Sweden), PCA, 1910.

Tinoco Arbitration (Costa Rica v. United Kingdom), PCA, 1924.

Award of Her Majesty Queen Elizabeth II for the Arbitration of a Controversy between the Argentine Republic and the Republic of Chile Concerning Certain Parts of the Boundary between their Territories, PCA, 1967.

Chagos Marine Protected Area Arbitration (Mauritius v. UK), PCA (2015), 172.